

DVE OBJEKTÍVNE PRAVDY PROTI SEBE

Zdroj: <https://depositphotos.com>

» Na hlavnom hrebeni Centrálného Kaukazu sviatí Ušba ako trojhlavá čarodejnica (tretí vrchol na všetky svetové strany. Fascinujúci končiar s výškou 4 700 metrov patrí medzi najtvrdšie horolezecké oriešky. Vábi mnohých, hoci nejedného pohltila v náručí kruto ako kobylka modlivka svojich milencov.

Od rána sme stúpili ľadopádcom pod jej severnú stenu. Do bielej strminy sa opreli slnečné lúče, ktoré robili s krajinou, čo cez noc hlboko spala, divy. Akoby z neba strieľali do zamrznutého sveta žeravé šípy. Netrvalo dlho a zrazu som sa cítil ako v obrovskom kotle, v ktorom sneh a ľad začínali vriieť. Ba dostali sme chuť zblieť sa do trenírok. Pod nami všetko dunelo, akoby sme kráčali nad jaskyňami.

V polovici výstupu sa nám do cesty postavila obrovská trhlina v tvare „V“, do ktorej by sa zmestil celý rad poschodových domov. Pomaly sme zliezli na jej dno. V priebehu necelých minút sme pocítili tepelný šok. Hore sa teplota blížila k tridsiatim stupňom a sneh sa menil na brečku. Dole sa udržiaval tuhý mráz. Akoby nás ovanul chladný dych smrti. Postupovali sme opatrne po dne ďalej, až začalo niečo pod nami praskať. Snežný most sa hýbal. Vedúci čs. expedície Vašek Vlček sa rýchlo ob-

rátil. A my s ním. Mali sme dojem, že sme sa ocitli na vyššom poschodí práchnivého domu a na prízemí oživa peklo. V podvedomí ma čosi oslovovalo, čo dodnes neviem presne definovať. To čosi mi hovorilo v obrazoch, že som sa dostal na prah, ktorý nesmiem prekročiť. O chvíľu sme sa vrátili z chladničky na tropické slnko. Počas dlhej obedňajšej prestávky sme zvažovali, ako ďalej. Obrovské ticho z času na čas prerušoval hukot drobných kamenných a snehových lavín, ktoré padali z okolitých prehriatych svahov.

Po dvoch týždňoch sme sa oklukou dostali pod južné úpätie končiara, odkiaľ vyzerá načisto ináč. Zeleň sa tiahne do značných výšok a po chladných neprívetivých stenách ani stopy. Akoby sme sa ocitli v inom svetadieli. Ktorý obraz o Ušbe je pravdivý – ten severný alebo južný. V spoločnosti to býva ešte zložitejšie. Reálnych pohľadov vzniká ešte viac a odlišnosti medzi nimi, niekedy aj zásadné, ešte neznamenajú, že sa niekto mýli alebo klame.

Svetozár Krno

EV 753/08

ŠEŠTDESIAEDRUHÉ ČÍSLO - 1/2022

CIVITAS

OBSAH

Ročník 28, 2022, č.62 – 1/2022

Úvodník

Krno, S.: Dve objektívne pravdy proti sebe 1

Štúdie

Krno, S.: Radegast a staré slovanské božstvo.... 2

Fačkovec, H.: Environmentalizmus a jeho obraz na Slovensku po roku 1989 (perspektíva Ivana Dubničku)..... 5

Izsófová, B.: Obraz Číny v 21. storočí: Prejavuje sa v súčasnosti orientalizmus v európskom prostredí?..... 9

Recenzie

Krno, S.: Od devínskeho brala na Duklu. Cesta hrdinov SNP (Beáta Izsófova) 13

Lampl, Z.: Začiatky polarizácie Politická identita Maďarov na Slovensku v rokoch 1989 – 1990, jej zdroje a typy (Radoslava Brhlíková)..... 14

Izsófová, B.: Čína a India v kontexte orientalizmu (Svetozár Krno) 15

Informácie

Fačkovec, H.: Medziuniverzitné kolo ŠVOUČ 16

CONTENTS

Volume 28, 2022, No. 62 – 1/2022

Editorial

Krno, S.: Two objective truths against each other.. 1

Studies

Krno, S.: Radegast and old Slavic Deity 2

Fačkovec, H.: Environmentalism and its Image in Slovakia after 1989 (Perspective of Ivan Dubnička)..... 5

Izsófová, B.: The Image of China in the 21st Century – Is Orientalism Currently Manifested in European Environment?..... 9

Reviews

Krno, S.: From Devin rock to Dukla. The Journey of Heroes of the Slovak National Uprising (Beáta Izsófova) 13

Lampl, Z.: - The Beginnings of Polarization. Political Identity of Hungarians in Slovakia in years 1989-1990, its sources and types (Radoslava Brhlíková) 14

Izsófová, B.: China and India in the context of Orientalism (Svetozár Krno) 15

Information

Fačkovec, H.: Inter-University round of ŠVOUČ.. 16

RADEGAST A STARÉ SLOVANSKÉ BOŽSTVO**Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc.****Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF v Nitre**Krno, S.: Radegast and old Slavic Deity
CIVITAS, 2022, Vol. 28, No. 62, p. 2

In his study, the author notices a cult place on the highest hill of Wallachia in Radhošť, where pre-Christian (Radegast cult), Christian (Cyril and Methodius) and national-revival traditions intersect, intermingle and cross. He mentions the pantheon of Proto-Slavic deities.

Zdroj: <https://depositphotos.com>

» Radhošť, najvyšší bod Valašska (1 129 m), zarastený zo severu jedľovo-bukovým pralesom, patril ku kultovým miestam. Na vrchu, ktorý sa stal kultovým miestom, vraj sídlil od pradávna pán slnka, hojnosti, úrody a pohostinnosti Radegast¹. Starí Slovania **tu na konci jari slávilí letný**

slnovrat. Bohovi prinášali dary – dobytok, časť úrody a ulovenú zver. Veselili sa do noci. Tancovali, spievali a zapalovali vatry. Tieto zvyky pretrvali aj do kresťanskej doby, čomu nezabránili, podľa legendy, ani Cyril a Metod, ktorí sochu Radegasta strhli a postavili na jej miesto kríž.

Radhošť ožival počas národného obrodenia. Rozsiahla poľana, na ktorej postavili v roku 1735 drevený kríž², sa stala cieľom prvých pútí. Vrch zaujal Josefa Gallaša, Františka Palackého, Jána Kollára a iných. V roku 1862 sa na jeho temene konala demonštrácia za národné práva.

V roku 1898 na základe návrhu kroměřížského architekta Felixa Skibiňského a vďaka celonárodnej zbierke, pri ktorej sa získalo okolo 20-tisíc zlatých, tu dokončili na kamenných základoch kopulovitú dvojloďovú drevenú kaplnku s byzantskými prvkami.³ Vo vnútri svätyne stojí biely mramorový cyrilo-metodský oltár. Stavbu okrášľuje osem bočných okien s mozaikami Cyrila a Metoda, ďalších svätých ako Hedviga, Ludmila, Ján Nepomucký a Václav. Ďalšiu osmiicu okrúhlych okien s mozaikami umiestnili pod kopulu, jedno za hlavný oltár.

Neskôr pribudla drevená zvonica. Pri kaplnke stojí od 5. júla 1931 na žulovom podstavci vysokom 1,6 metra duté bronzové súsošie Cyrila a Metoda, vysoké 2,6 metra a vážiace osem ton. Svätci s obnaženými hlavami a v sandáloch sa dívajú na východ. Pod nohami majú malého Radegasta ako symbol porazeného pohanstva. Filozof Cyril je oblečený v mnišskom šate. V otvorenej knihe, ktorú drží v ruke, sa dá hlaholským písmom prečítať prvá veta evanjelia sv. Jána: „Na počátku bylo Slovo a to Slovo bylo u Boha a to Slovo bylo Bůh“. Právnik arcibiskup Metod sa obliekol luxusnejšie. Ukazuje na písmo a dvíha trojramenný byzantský kríž.

Kronikár Jan Jirí Středovský (1679–1713)⁴ pred tromi storočiami písal, že gótsky kráľ Rada-gaistus (†406)⁵, pôvodom Skýt, prepadol v roku 405 n. l. spolu so spriatelenskými slovanskými kmeňmi Itáliu a už mu veľa nechýbalo, aby porazil Rím. Vládca bol však zákerne zavraždený a potom povýšený medzi božstvo. Povešť o ňom sa šírila po slovanských krajinách, v ktorých ho prosili, aby zariadil víťazstvo.

My dnes nevieme, či pred christianizáciou v Beskydách skutočne svätili Radegasta. Faktom je, že táto bytosť bola kedysi považovaná za kľúčovú u polabských Slovanov – kmeňa Ratarov žijúcich na území Saska. Známý kronikár Adam Brémsky 1050 – 1080/1085) písal: „Ve středu mezi nimi sídlí nejmocnější ze všech Rataři a jejich město, nejpohanštější Retra, je sídlem modloslužebnictví. Zde je vystavěn velký chrám démonům, jejichž knížetem je Radegast. Jeho modla je ze zlata, lůžko vyložené purpurem. Tato obec má devět bran a odevšad jí obklopuje hluboké jezero. Přejít ji lze dřevěným mostem, po němž směji přejít jen ti, kdo nesou obětní dary nebo žádají odpověď. To vše má znamenat, jak

věřím, že ztracené duše těch, kdo slouží modlám, devětkrát obteká a uzavírá Styx“⁶

Modla Radegasta podľa neho nosila na hlavu prilbu pripomínajúcu vtáka s rozťahnutými krídlami. V pravici držala národný znak Ratarov, t. j. čiernu turíu hlavu, a v ľavici dvojsečnú sekeru. Tieto slová prebral aj saský kňaz Helmold von Bosau (1120 – po 1177) a žoldnier a kronikár Konrád Botenstein (1240 – po 1320). Prvý z dvojice písal:

„Za mírným tedy Odry tokem a rozličnými plemený Pomořanů skýtá se západním směrem kraj Vinulů těch jež se jmenují Dolencové či Ratarové; jejich neznámější město je Rataru, sídlo modlářství. Chrám veliký je tam postaven dáblům, jejichž kníže je Redegast. Jeho socha je vyzdobena zlatem, jeho lože nachem. Město samo má deset bran ze všech stran uzavřených hlubokým jezerem; dřevěný most skýtá přechod, který je dovolen jen obětujícím nebo žádajícím odpovědi.“⁷

V dnešnom Sasku sa nachádza mestečko Radegast. V Poľsku ležia dve dediny menom Radogoszcz (v Dolnom Sliezske a Pomorí).

Rimania nám zachovali dosť podrobné svedectvá o predkresťanských náboženstvách, ktoré vyznávali Gréci, Germáni, Kelti a iní. Boli im blízke, lebo aj oni si ctili veľa bohov. Slovanská mytológia sa formovala o storočia neskôr. Vtedy už Rimania prijali kresťanstvo za štátne náboženstvo, verili v jediného boha, na starých zabúdali a polyteizmu už nerozumeli. To sa odrazilo v tom, že o existencii mnohých slovanských nadprirodzených bytostí máme veľké nejasnosti. Nejedna postava, ktorá vystupuje v neskoršej vecnej aj umeleckej literatúre, bola pravdepodobne dodatočne vymyslená a nemá historickú oporu.

O predkresťanskom božstve Slovanov nemáme dostatok stôp. Najviac správ sa zachovalo o pohanských tradíciách v polabských a pobaltských oblastiach. Najviac stôp nám nechali vyhynutí polabskí a pobaltskí Slovania, ale nie priami predkovia dnes existujúcich národov. Akoby nám chceli Obodriti (Bodrci), Lutici (Veleti) a Pomorania nechať odkaz.

V stredoeurópskom prostredí sa slovanskému panteónu prvý vážnejšie venoval Ján Kollár⁸. Polyteistickí východní, západní a južní Slovania mali viacerých hlavných bohov (Perún, Svarožic-Dažbog, Mokoš, Svarog a Veles) spoločných. Niektorých bohov prebrali z perzskej a indickej⁹ mytológie.

Byzantský historik Prokopios z Cesarey (asi 490–562), v rokoch 527–536 poradca vojvodcu Flavija Belisaria (500–565), napísal v 14. časti tretieho zväzku diela *Historiai*: „... Slovania a Antovia nie sú ovládaní jedným mužom, ale žijú oddávna v demokracii, a preto svoje priaznivé aj nepriaznivé záležitosti, prerokovávajú spoločne... Veria, že je jediný boh, tvorca blesku a jediný pán všetkých vecí a obetujú mu býky a iné zvieratá všetkého druhu... Uctieávajú aj rieky, vodné víly a ďalšie božstvá, obetujú im všetkým a pri obetiach sa dozvedajú veštbý.“¹⁰

Hromovládca Perún plnil podobnú funkciu ako zlatistý staroindický Indra s neobyčajne dlhými pažami, hinduistický Pardžanja, grécky Zeus, rímsky Jupiter, germánsky Tór (Donar)¹¹, keltský Turanis, galský Ambisagrus a Loucetios, baltický Perkūnas, ilýrsky Perënd, dácky Gebeleizis, trácky Zibelthiurdos, chetitský Tarhunt, fínsky Ukko a Perkele, saamský Horagalles, mokšacký Atämšaj a etruský Aplu. Brázdil na ohnivom voze oblohu. Nosil sekeru. Vládol, trestal, inicioval vojny a pomáhal zabezpečovať úrodu. Východnými Slovanmi bol považovaný pravdepodobne za hlavného boha. Jeho rastlinnú podobu stelesňoval kultom uctievaný dub, vyrastený z najtvrdšieho a najpevnejšieho dreva.

Perúna uctievali v Kyjeve najneskôr v roku 944. V roku 980 postavili mu drevenú sochu so striebornou hlavou a zlatými fúzami na pahorku nad Dneprom.¹² Ostatných bohov umiestnili nižšie na pravom brehu rieky. Prešiel krátky čas. Knieža Vladimír sa v roku 988 názorovo otočil, prijal východné kresťanstvo a nariadil zničiť modly Perúna, Striboga, Simargla, Chorsa a Mokoši. Podľa Nestorovej kroniky: „poručil aby modly vyvrátili, niektoré rozsekali a jiné v oheň uvrhnuti; Peruna pak poručil přivázali koni ke chvostu a vléci s hory po Bořičevu na potok a dvanácte mužův ustanovil, aby jej bili proutím: a to ne proto, jako by dřevo cítilo, ale na potupu běsu, jenž oklamával tou podobou lidí, aby odplatu dostal od lidí. Veliký jsi hospodine! Divní skutkové tvoji: včera ctěn od lidí a dnes potupen. Když pak jej vlekli po potoku k Dněpru, plakali proň nevěrní lidé, neboť ještě nebyli přijali svátého křestu. A přivleče vhodili jej do Dněpru.“¹³ Karel Havlíček Borovský reagoval na túto udalosť satirickou básňou *Křest svatého Vladimíra*.

Kult Perúna prežil na území Slovenska dlhšie. Dodnes sa hovorí: „Aby ťa Paromova strela skárala!“, „Sto Paromových striel do tela“, „Parom do teba!“, „Parom ti do duší!“, „Parom ti do srdca“, „Bodaj by ťa Parom zabil!“, „Bodaj by ťa Parom udrel!“, „Bodaj by ťa Perónova strela trafila!“, „Nech to Parom vezme!“, „Choď do Paroma!“, „Kam tam ideš, do Paroma?“ „Kde si bol, u Paroma?“

Podľa boha sa volá druhé najvyššie bulharské pohorie Pirin, dedinka južne od Košíc Perín. Juhozápadne od gemerskej dediny Chrámec nájdeme tri vrchy viažuce sa na predkresťanské božstvo. Na štátnych hraniciach sa nachádza Pagányvár (Pohanský vrch, 390 m) a Birín (Perún, 395 m), trošku viac na západ pri Hajnáčke Pohanský hrad (578 m) a viac na juh nad dedinku Hangony Magas-hegy (372 m), pomenovaný asi po bohyni Mokoš. Severozápadne od Detvy leží pahorok Perina.

Po prijatí kresťanstva úlohu Perúna čiastočne prebral hromobijca a nositeľ ohňa svätý Ilja.

S mytológiou sú spojené aj známe sopyky ako iránsky Damávand, Meru v Tanzánii, Apo vo Filipinach a mnohé ďalšie hory.

Východní Slovanovia verili v kult **Roda**, tvorca vesmíru a živých tvorov. Išlo pravdepodobne o démona plodnosti. Okolo neho sa pohybovali rožnice. Podľa málo doložených dohadov sa stal prvým vládcom. Po stvorení sveta odovzdal vládu synovi Svarogovi (sanskritsky *svar* = žiariace nebo, obloha, iránsky *hvar* = slnko), spájanému so svetlom a ohňom.

Mokoš (moguš = máj), Matka vlhkej úrodnej zeme (Mať syraja zemľa), prebúdzala na jar prírodu a neskôr pomáhala úrode.¹⁴

Stribog (zo staroperzského Stríbagha, krásny boh) rozduchával vietor a prinášal búrku. Funkcia **Simargla** (Símurg u starých Peržanov predstavoval okrídlenú psiu obludu) nie je známa.

Svarog sa stal patrónom ohňa a kováčstva. Jeho syn **Dažbog** (u južných Slovanov Dajbog) vládol slnku. Býva niekedy stotožňovaný s **Chorsom** (staroperzsky *chursid* = žiarivé slnko)¹⁵ a **Svarožicom**, ktorému polabskí Slovanovia prisúdili prvé miesto a niekedy ho stotožňovali s Radegastom. Svarogov vnuk sa volal **Trojan**. Mal tri hlavy alebo bol tretí v poradí.

Veles¹⁶ ochraňoval stáda. Jeho symbolom sa stali sošky falusa. Po prijatí kresťanstva ho noví kňazi diskreditovali. Stal sa zlým démonom s odpudivými rohami.

U polabských a pobaltských Slovanov vystupuje ochranca hospodárstva a veštec vojnových ťažení štvorhlavý **Svantovít** (najmä na **Rujane**), zlý **Černobog** (**Černohlav**), dobrý **Belboh**, bohyňa plodnosti **Živa** (Siva), stúpenec práva a spravodlivosti **Prove a Triglav**. Posledný v poradí mal štyri tváre. Spočiatku vládol na všetky štyri svetové strany. Potom mu jeho sestra Mokoš a dcéra Morena zobrali sever. Tak ostal pánom iba juhu, východu a západu. Najväčšiu svätýňu mu postavili v Štetíne. Na Balkáne sa vypínajú dva významné končiare s jeho menom – v slovinských Alpách a v bulharskej Starej planine.

U západných Slovanoch vystupovali popri bohoch čerti, ludkovia, trpaslíci, rusalky, samodivky, víly (*viliť* = byť posadnutý), vodníci, sudičky, vampíry, vlkodlaci (do ktorého sa premieňajú niektorí jedinci za splnu), zmijsa a iné bytosti.

Albín Polášek (1879–1965), rodák z Frenštátu pod Radhoštěm väčšinu života strávil v USA. V roku 1930 vymodeloval z betónu a kamennej drviny I 320-centimetrov vysokú a 1,4 tony ťažiacu sochu Radegasta, ktorú za finančnej pomoci krajanov 5. júla 1931 slávnostne odhalili. Sochár mu dal podobu hrôzu šíriaci bojovníka s tvárou s levími črtami a s prilbou v podobe býčej hlavy s rohami. Boh, obutý do valašských krpcov, drží v pravej ruke roh hojnosti a ľavej sekeru.

Vojenský lekár a spisovateľ Josef Heřman Agapit Gallaš (1756–1840) opísal sochu slovami: „...hlava kudmatá, muže dospělého s velebnou a příjemnou tvář, korunou špidlatou zdobená, po jejichžto stranách dva velké beraní

rohy visely, mezi nimiž uši též beraní otrčené se nacházely. Bradu též měl kučeravou a mezi rty podobu květného zvonečka nebo tulipánku. Prsa nahá, ženská, velmi odutá a břicho těhotnému podobné. Ostatní oudové, ruce a nohy scházely, než modla skončovala se dolů pod břichem v působ egyptské Hermy.”¹⁷

Na podstavec se socha sťahovala už tri razy. Počas prvej cesty kapitulovalo nákladné auto v strmej zákrute, odkiaľ ho druhý deň vyťahovalo šesť párov koní. K tomu všetkému sa strhol silný dážď, pričom blesk zabil jedného z vojakov, ktorý pri Radegastovi vykonávali čestnú stráž. Pri inom hromobití 4. apríla 1938 trafil blesk samotného boha. Žeby pomsta Perúna? V roku 1980 putovala socha do Olomouca, v ktorom ju rekonštruoval sochár Karol Hořínek (1936–2021). Na pôvodné miesto sa vrátila 11. júna 1982. Dňa 22.5.1996 ju znovu demontovali a previezli do dielne v Leskovci u Vsetína, aby slúžila ako vzor. Sochár Miroslav Machala (1950) a kamenári Jan Sobek a Miroslav Zubíček vytesali za dva roky z pravej juhočeskej žuly sedem ton ťažkú kópiu, ktorá vydrží aj v extrémnych horských podmienkach bez vážnejšieho poškodenia azda niekoľko storočí. Slávnostné odhalenie sa konalo 4. júla 1998. Originál Radegasta ostal stáť v priestoroch frenštátskej radnice.

POZNÁMKY

- 1 Radegast (Radigost, Radhost či Radigast), hypotetický boh slnka, hojnosti a úrody, je pravdepodobne identický s bohom Svarožicom. Jazdí na vešteckom koni so štítom, na ktorom je zobrazená turia hlava V ruke drží kopiju. Jeho helmu nesie labuň. Zasvätené sú mu kone a diviaky.
- 2 Drevený kríž vystriedal 26.7.1805 kamenný kríž.
- 3 Kaplnku vysvätil 11.9.1898 olomoucký arcibiskup Theodor Kohn (1845–1915) za prítomnosti 30-tisíc vďáčích z Čiech, Moravy, Slezska a Uher.
- 4 Středovský, Jiří: *Sacra Moraviae historia sive vita SS. Cyril et Methudii* (Sväté dejiny Moravy neboli život sv. Cyrila a Metoděje), 1710
- 5 Historické zdroje uvádzajú aj mená Radgost, Radagost, Redegaistus, Radagostus, Redegost, Redigast alebo Redegast.
- 6 Brémsky, Adam: *Činy biskupů hamburského kostela*. Praha: Argo 2009, s. 94.
- 7 Pitro, Martin – Vokáč, Petr: *Bohové dávných Slovanů*. Praha: ISV 2002, s. 92.
- 8 Kollár, Ján: *Sláva bohyně a původ jmen Slavů čili Slavjanů*. Pešť 1839
- 9 Existujú terminologické vzťahy 1. perzsko-slovanské, napr. staroslovanská diva (démonická postava) – iránske déva, nebo – nabah, svěť (svätý) – spenta, žrtva (obet)

– zaotbra, vatra – átar, viera – var, frávar, mądr (múdry) – mądran a 2. indicko-slovanské, napr. Boh – bhaga, Agni (Boh ohňa) – oheň, Indra (Boh búrky, dažďa, hromu, neskôr najvyšší boh) – jędr (tvrdý), Mithra (Boh svetla a dobra) – mir (mier).

- 10 cit. podľa: Dvořák, Pavel: *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II.* - Slovensko očami cudzincov. Bratislava: Literárne informačné centrum 1999
- 11 Perún býval zobrazovaný so sekerou v ruke, škandinávsky Tór, staroanglicky Thunor a germánsky Donar s kladivom. V polabských jazykoch štvrtok nazvali perúndan a perendan, v angličtine Thursday, v nemčine Donnerstag, vo francúzštine jeudi a v latinčine des lovis.
- 12 Vladimír, knieža Kyjevskej Rusi, dal sochu zhotoviť a potopiť v Dnepre v roku 988. Rok nato biskup Akim zlikvidoval Perónovu modlu v Novgorode.
- 13 , s. 21.
- 14 Ide o analógiu so staroiránskou bohyňou vlhkosti Arádví.
- 15 Chorsa spájajú viacerí autori s kultom mesiaca.
- 16 Velesa prebrali aj Fini. U Lotyšov mu zodpovedá Lopemat a u pogermánčených Prusov Zempata. V starom Kyjeve bol umiestnený pravdepodobne ďalej od panteónu, a to v kúpeckej štvrti, v ktorej sa nachádzala Voloská (neskôr Biskupská) ulica. Veles nielen ochraňoval stáda, ale aj symbolizoval bohatstvo.
- 17 Heřman, Josef – Gallaš, Agapit: *Gallašovy mytické povídky o bozích a bohyních moravských Slovanů*. Valašské Meziříčí: Osvěta 1940, 68 s.

Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc.

**Katedra politológie a euroázijských štúdií
FF UKF v Nitre**

○

ENVIRONMENTALIZMUS A JEHO OBRAZ NA SLOVENSKU PO ROKU 1989 (PERSPEKTÍVA IVANA DUBNIČKU)

Mgr. Henrich Fačkovec

Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF

Fačkovec, H.: Environmentalism and its Image in Slovakia after 1989 (Perspective of Ivan Dubnička)
CIVITAS, 2022, Vol. 28, No. 62, p. 5

In the text, the author acquaints us with the definition of the term environmentalism and with the basic approaches in environmental ethics. Especially through the view of the Slovak culturologist and philosopher Ivan Dubnička. It reflects his critique of biocentrism and brings closer the view of environmental anthropocentrism and pragmatism, which responded to the uncritical acceptance of (Western) ecosophical ideas during the 1990s. It also describes green politics in Slovak party politics after 1989.

Zdroj: <https://depositphotos.com>

» Environmentalizmus ako nový myšlienkový smer sa začal formovať v priebehu 70. rokov 20. storočia. Je filozofickou reflexiou, skúmajúcou vzťah človeka a prírody; vzťah človeka, resp. ľud-

skej spoločnosti k svojmu životnému prostrediu/okoliu (*environment*). Je nutné ho odlišovať od pojmu *ekológia* a s tým súvisiacich smerov, keďže pri nich sa jedná o čisto prírodné vedy, hoci sú

tieto termíny často nesprávne zamieňané. Ekológia je veda pochádzajúca z 19. storočia, ktorej vznik je spájaný s menom Ernsta Haeckela, nemeckého biológa a darvinistu. Zastrešuje poznat-

ky zo zoológie, botaniky, geológie, hydrologie, pedológie či klimatológie. Environmentalizmus je ideové smerovanie, vzniknulé z krízy, ktorá je výsledkom činnosti človeka a jej vplyvu na planétu v období antropocénu, teda prinajmenšom od industriálnej revolúcie. „Tak ako unavené a morálne i ekonomicky vyčerpané rímske impérium vytvorilo podhubie pre zrod kresťanstva, a ako neskôr mnohonárodnostné monarchie vo svojej skostnatenosti a strnulosti vytvorili liaheň nacionalizmu, raný kapitalizmus asistoval svojou predátorskou podobou pri vzniku ideí komunizmu a fašizmu, tak aj kríza kultúry a zdevastované prírodné prostredie dali dostatok podnetov pre vznik environmentalizmu.“ (Dubnička 2007a, 26) Medzi najvýznamnejšie koncepcie tohto smeru radil slovenský ekofilozof a kulturoológ Ivan Dubnička:

Posvätnosť života od Henryka Skolimowskeho, ktorá akcentuje jednotu ekológie a humanizmu – úlohu človeka vidí v jeho povinnosti starať sa o ľudskosť a úctu k všetkému živému tvorstvu a zachovávaní všetkých prírodných foriem. Ústrednými požiadavkami sú tu striedmosť, šetrnosť a súcit.

Hlbokú ekológiu Arneho Naessa a Johna Seeda. Tá sa vymedzuje voči tzv. plytkej ekológii, ktorá sa zameriava iba na boj s dôsledkami a prejavmi environmentálnej krízy. Hlboká ekológia sa zasa usiluje o jej radikálne riešenie. Ide až ku koreňom problému, k samej podstate orientácie našej civilizácie. Seedovo heslo „myslieť ako hora“ predstavuje stotožnenie sa s ostatnými živočíchmi. Najvýraznejším aspektom hlbokkej ekológie je teda požiadavka biocentrizmu, resp. biocentrického rovnostárstva. Požiadavky hlbokjej (alebo hlbinej) ekológie, v roku 1984, zhrnul Arne Naess takto:

1. Dobro a rozkvet ľudského i mimoludského života na zemi majú hodnotu o sebe (inými slovami vnútornú hodnotu). Táto hodnota je nezávislá na užitočnosti mimoludského sveta pre ľudské účely.
2. Bohatosť a rozmanitosť životných foriem prispievajú k uskutočneniu týchto hodnôt a sú samy hodnotou o sebe.
3. Ľudia nemajú právo ochudobňovať túto bohatosť a rozmanitosť, pokiaľ nejde o zachovanie života.
4. Rozkvet ľudského života a kultúr je zlučiteľný s podstatným znížením ľudskej početnosti. Rozkvet mimoludského života si také zníženie vyžaduje.
5. Súčasné zásahy ľudí do mimoludského sveta sú nadbytočné a situácia sa rýchlo zhoršuje.
6. Preto potrebujeme nové stratégie. Tieto stratégie ovplyvňujú základné ekonomické, technologické a ideologické štruktúry. Následný stav bude do hĺbky iný ako dnešný.
7. Ideologická zmena spočíva najmä v tom, že si budeme vážiť hodnotu života namiesto toho, aby sme trvali na stále vyššej životnej úrovni.
8. Tí, ktorí sa držia predchádzajúcich bodov, majú

povinnosť priamo a nepriamo usilovať o presadenie potrebných zmien. (Kohák 2011, 119)

Dubnička tiež zmieňuje hypotézu Gaia Jamesa Lovelocka, ktorý Zem chápe ako komplexný superorganizmus. Jeden veľký ekosystém, schopný vlastnej sebaregulácie a sebaoptimalizácie, kde ľudia vôbec nehrajú ústrednú rolu. Ale tiež diela Konráda Lorenza, hovoriaceho o problémoch preludnenia, straty sociálnych väzieb a celkovej kultúrnej dezintegrácii; či Fritjofa Capru, vnášajúceho do enviro-problematiky holistický spôsob videnia.

Základné otázky, ktoré si kladie environmentálna etika sú, prečo vo vzťahu človek – životné prostredie prichádza k zlyhaniu a ako možno tieto problémy napraviť. V rámci nej môžeme rozlíšiť niekoľko základných postojov.

Teocentrický prístup kladie doprostred všetkého istý „posvätný prežitok“, nazýva sa aj etikou bázne božej, predpokladá pokoru pred posvätnosťou prírody, podriadenie rytmu života prírode. Tá je tu centrom všetkého zmyslu, zdrojom všetkej hodnoty, ako uvádza Kohák; má božskú povahu v zmysle Spinozovho *deus sive natura* – boh čiže príroda. Typický je pre prvotné ľudské spoločnosti, možno ho považovať za „prvotný ekologický zážitok ľudstva.“ Môže viesť jednak k fatalizmu, ignorovaniu environmentálnych otázok, ktoré sú v rukách božskej prírody a nie ľudských, ale tiež k prístupu správcovskému, k pastierskej starostlivosti o prírodu, zodpovednosti za ňu pred stvoriteľom.

Biocentrický prístup vychádza z presvedčenia, že všetky živé organizmy sú si rovné. Má korene najmä v diele Alberta Schwietzera, ktorý presadzoval filozofiu úcty k životu, vychádzajúc z predstavy, že ľudská viera vo vlastnú výnimočnosť je neoprávnená. Dôsledne ponímaná biocentrická etika vedie k úvahám o dobrovoľnej skromnosti, ktorú ale Dubnička považuje za nepostačujúcu. Biocentrizmus popisuje Dubnička ako vnútorne rozporný a neutržateľný.

Antropocentrický prístup považuje za zdroj všetkých hodnôt človeka a jeho potreby. Človek v ňom zaujíma ústrednú úlohu. Ide o predstavu, že zmysel a hodnota všetkého sa odvodzuje od človeka, človek je zmyslom existencie sveta. Vo všeobecnosti je prijímaný názor, ktorý ho považuje za prejav ľudskej spupnosti a egoizmu, za prístup ospravedlňujúci koristnícku povahu ľudského konania, podľa Seeda – „ľudský šovinizmus“. Dubnička však v takomto vnímaní vidí viacero rozporov. Aj svoj postoj považuje za antropocentrický, lebo sa domnieva, že človek je celou svojou fyzickou aj mentálnou výbavou predurčený k tomu, aby myslel antropocentricky. Vychádza aj z myšlienok ekofilozofa Juraja Kučírka (svojho predchodcu vo vedení nitrianskej Katedry politológie), ktorý už v 90. rokoch poukazoval na „schizofrenickú polohu ortodoxných biocentristov odmietajúcich antropocentrizmus.“ (Dubnička 2007b, 195) Kučírek uvažuje nasle-

dovne: „ak biocentrický smer podľahol ilúzii, že našiel vinníka v antropocentrizme ako takom a v celej jeho podstate sa ho snaží odmietnuť, tak sa dostáva do principiálnej protirečivosti sám so sebou. V konečnom dôsledku, či si to predstaviteľia biocentrizmu uvedomujú alebo nie, priznávajú výnimočné postavenie človeka na Zemi v jeho zodpovednosti a nutnosti chrániť našu planétu pred sebou samým, čím biocentrizmus dostáva nevyhnutnú antropocentrickú dimenziu.“ (Kučírek 1994, 14) Na to nadväzujúci Dubnička sa potom pýta či je zlučiteľná požiadavka ľudskej zodpovednosti za prírodu s biocentrickým ponímaním o nepriviligovanom postavení človeka uprostred prírody. Pretože nemôžeme človeka na jednej strane degradovať na úroveň iných živočíchov a na strane druhej mu vyčítať, že tieto živočichy ohrozuje „Zodpovednosť takto stráca svoje opodstatnenie a vnútornú logiku a dostáva sa do schizofrenickej polohy pseudobiocentrizmu. Byť zvieratom a zároveň mať zodpovednosť je z filozofického hľadiska absurdné. Zodpovednosť za niečo, v tomto prípade za svet, za prírodu, za zvieratá, je potvrdením nadradenosti, potvrdením zvrchovanosti a vlastníctva, aj keď možno osvieteného.“ (Dubnička 2007b, 196) V tom vidí Dubnička jeden z najväčších rozporov morálnej ekológie. Tento poznatok možno označiť za jednu z ústredných premis tzv. nitrianskej školy kritického environmentalizmu.

Ďalším základným postojom environmentálnej etiky je ekocentrizmus. Korene má najmä v diele Alda Leopolda. Za správne považuje jednanie prispievajúce k integrite biotického spoločenského ekosystému. Jeho cieľom je rovnováha zemského ekosystému. Je menej radikálny a prijateľnejší ako biocentrizmus, pretože netrvá na nutnosti záchrany každého života, dobré je to, čo je dobré pre celok a tak do reťazca života nevyhnutne patrí aj smrť.

Zmienime ešte etiku záchranného člnu. Diskusie k nej sa datujú už do polovice 60. rokov, kedy anglický ekonóm a filozof Kenneth Boulding prvýkrát použil metafory „kovbojskej etiky“ a „etiky kozmickej lode“. Boulding sa tým snažil poukazať na postoj americkej spoločnosti k prírode, ktorá sa blíži bezohľadným kovbojom. Tí boli zvyknutí plytvať, znečisťovať a pustošiť. Vždy počítali s tým, že sa po čase jednoducho zoberú a presunú inam, kde budú konať rovnako. Tento postoj bol možný z hľadiska vtedajšej predstavy nekonečnej neobmedzenej Zeme, kde sa všetky zdroje zdali byť nevyčerpatelné. Vplyvom objavov a rozvojom techniky sa ale ukázalo, že tieto zdroje sú konečné a ich vyčerpatelnosť je dokonca na obzore v horizontoch desaťročí. Boulding limitovanú Zem pripodobil ku kozmickej lodi. Paralela so svetom je zrejma. Rovnako ako na kozmickej lodi sú zemské zdroje obmedzené a zároveň, čo je nemenej dôležité, všetok vyprodukovaný odpad a škodlivé vedľajšie účinky s tým súvisiace, ostávajú s nami „na palube“. Je taktiež potrebné bojovať proti tzv. roztváraní nožníc v sociálnej

Zdroj: <https://depositphotos.com>

štruktúre, pretože v kozmickej lodi nie je priestor pre hýrivé plytvanie v prvej triede ani priestor v podpalubí pre úbohých hladujúcich, ktorí by svojim jednaním mohli zapríčiniť skazu lode. Na, v mnohom presvedčivú, etiku kozmickej lode nadväzuje neskôr americký ekológ Garret Hardin, ktorý za základného nositeľa hodnôt pokladá boj. Hardin nachádza problém v chýbajúcom kapitánovi na onej kozmickej lodi, ktorej tak chýba spoločný poriadok. V kontexte tejto problematiky pracuje s teóriou „spoločnej pastviny“ (alebo obecnej pastviny). Tak ju nazval W. Ophuls. Ide o neobmedzený prístup k zdrojom pre každého. A takýto režim všeobecného prístupu pre každého podnecuje k rýchlemu a čo možno najrozsiahlejšiemu vyťažaniu daného zdroja. A ak sa niekto na vec díva opačne a svoj podiel zo spoločného koláča sa snaží „neprejsť“ a dobrovoľne sa obmedzuje, iba tak znižuje svoj príjem a zároveň zvyšuje možnosti ostatných odtrhnúť si zo spoločného ešte viac a s postupným vydrancovaním onoho zdroja aj tak nič neurobí, nezastaví exploataciu. To ilustruje aj Dubničkovu myšlienku o tom, že akási dobrovoľná skromnosť v takomto prípade napokon nič nerieši; že morálne imperatívy nezachvacujú davy.

Zem, podľa Hardina, predstavuje skupinu lodí, ktoré človeku v šírom mori poskytujú nielen priestory pre prežitie, ale aj pohodlie kultúrneho zázemia, ktoré si človek za dobu svojej existencie vybudoval. No mori ale tiež plávajú dve tretiny lodí, ktoré sa rozpadávajú a ich posádky sa topia. Etika záchranného člnu tu rieši otázku, ako sa k týmto potápajúcim má postaviť osadenstvo luxusných lodí. (Kohák 2011, 101) Je treba si však podľa Hardina uvedomiť, že kapacita luxusných lodí – teda v prenesenom význame možnosti vyspelých krajín – sú obmedzené a záchrana topiacich môže spôsobiť skazu pre celú loď. Preto etika záchranného člnu požaduje darvinovské riešenie prežitia silnejších. „Štedrosť povedie k tragédii. Preto nepomáhajme nikomu, iba zaistíme, že

svoje výsady využijeme k zachovaniu kultúrnych hodnôt, nielen osobnej spotreby.“ (Kohák 2011, 104) Hardin považuje skutočnosti znižujúce počet obyvateľov, ako aj vojny, choroby a prírodné katastrofy, za svojim spôsobom požehnanie pre preludnené národy. Každý zachránený život vedie k ďalšiemu zaťažaniu životného prostredia a znamená zbedačenie budúcich generácií a Zemi ako takej. Na otázku, či je tento prístup spravodlivý, odpovedá Hardin, že život spravodlivý nie je. Je teda potreba nastoliť vládu pevnej ruky, ktorá prestane zachraňovať životy a začne zachraňovať ekosystémy.

Problematika onoho roztváranie sociálnych nožníc, ktoré akcentoval Boulding je značne prítomná aj u Juraja Kučírka, ktorý ako jeden z mála slovenských autorov poukazoval na neoddeliteľnosť environmentálnej krízy od krízy sociálnej, pričom zdôrazňoval ich vzájomnú podmienenosť. „Kučírek vytrvalo zdôrazňoval, že práve sociálne nerovnosti a ich prehlbovanie majú významný podiel na devastácii životného prostredia, a to na planetárnej úrovni. Odmietal nekritické preberanie myšlienkových konceptov a prístupov ekofilozofického a ekosofického myslenia, ku ktorému v slovenskom prostredí nezriedka dochádzalo v 90. rokoch minulého storočia. Svoj koncept označil pojmom environmentálny antropocentrizmus, čím do environmentalizmu vniesol na jednej strane kritiku krajného biocentrizmu a na strane druhej kritiku sociálnych nerovností, a to tak príčin ich vzniku, ako aj ich akcelerujúceho prehlbovania.“ (Henčová a kol. 2017, 79) Už začiatkom 90. rokov poukazoval na potrebu kritickej analýzy filozofických základov západnej civilizácie z hľadiska environmentálnych limitov, kde požadoval posun od filozofie zmeny sveta k filozofii jeho zachovania.

Podľa Kučírka, „ak nebude environmentálna rovina prepojená so sociálnou rovinou, nemá v reálnej praxi riešenie. Neschopnosť ľudstva vy-

riešiť základné sociálne otázky graduje environmentálne problémy. Environmentálne a sociálne je v danom procese vzájomne časovo a obsahovo podmienené.“ (Dubnička ed. 2009, 78) Dubnička Kučírkove východiská ešte prehliadol, a tak Kučírkov environmentálny antropocentrizmus, spolu s Dubničkovým environmentálnym pragmatizmom, stali sa jadrom myslenia nitrianskej školy kritického environmentalizmu. Dubničkov postoj k možnostiam environmentálnej etiky zvrátiť deštrukciu životného prostredia je skeptický, najmä preto, že sa domnieva, že etika ako taká je determinovaná prevládajúcim spôsobom obživy a dominujúcou formou vlastníctva; a to vo všetkých obdobiach vývoja ľudských kultúr – obsah morálky je tak určovaný spôsobom života, nie naopak. „Spoliehať sa na etiku ako prostriedok prekonania globálnej environmentálnej krízy je potom prejavom nepochopenia jej skutočných príčin.“ (Henčová a kol. 2009, 84)

Východiskom nitrianskej školy kritického environmentalizmu je okrem pozícií environmentálneho antropocentrizmu a pragmatizmu, „poznatok poukazujúci na existenčnú závislosť akéhokoľvek sociálneho, ekonomického a politického systému na environmentálnych podmienkach dostupných v konkrétnom regióne v konkrétnom historickom období“. (Henčová a kol. 2009, 99) Podľa R. Stahela (ktorý tiež nadväzuje na nitriansku školu kritického environmentalizmu), „je čoraz zjavnejšie, že úsilie o zvrátenie alebo aspoň spomalenie vývojových trendov smerujúcich k prehlbovaniu jednotlivých aspektov globálnej environmentálnej krízy nebude možné bez zásadných zmien hlavných organizačných imperatívov globálnej priemyselnej civilizácie, teda bez zmien hospodárskeho, sociálneho a politického systému, ktoré tvoria jadro tejto civilizácie. A to napriek tomu, že väčšina dostupných údajov hovorí o pokračujúcej devastácii životného prostredia prakticky na všetkých úrovniach.“ (Stahel – Suša 2016, 97)

V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 20. storočia začali vznikať ekologické, resp. zelené politické strany. Ideovo nadväzovali na študentské protestné hnutia šesťdesiatych rokov. Vychádzali z protirečenia modernej spoločnosti, tvrdiac, že rozvoj civilizácie napreduje rýchlejšie ako sa mu príroda dokáže prispôbiť. Vyjadrovali kritiku konzumnej orientácie života, vznikali v čase jadrových pretekov v zbrojení, ich inherentnou súčasťou bol pacifizmus, vzdor voči jadrovej energii a tiež odmietanie nacionalizmu (vo východnej Európe aj antikomunizmus). Na personálnej úrovni sa prejavovali pomerne neštandardne, nie len absenciou tradičných straníckych štruktúr, ale aj v oblasti veku, pohlavia a funkčného zaradenia svojich členov (napr. dvaja hovorcovia na čele, muž a žena mladého veku). Časom sa však čoraz viac priblížili k fungovaniu bežných politických strán. Ich pozícia je však v súčasnosti vo väčšine Európy skôr marginálna, čo je sčasti spôsobené aj faktom, že „zelené programy“ sa

stali bežnou súčasťou politických strán naprieč prakticky celým spektrom – hoci, obávame sa, často ide skôr o deklaratívne snahy – akúsi „povinnú zelenú jazdu“.

Zelené strany postupne vznikali aj v bývalom „východnom bloku“, kde v niektorých prípadoch zohrávali dôležitú úlohu aj pri páde komunistického režimu. Postavenie zelených strán však po krátkej eufórii začalo slabnúť. Ekologické strany vo východnej časti svetadielu stoja na okraji politického spektra. Ich dočasný úspech po páde Berlínskeho múru neodrážal hlbšie zakorenené ideologické hodnoty v spoločenskom vedomí. Bol skôr prejavom dočasného konjunkturalizmu a účelovosti. (Krno 2008)

Obyvateľstvo týchto štátov sa po revolúcii zameriavalo (celkom pochopiteľne) primárne na zvýšenie vlastnej životnej úrovne, na nivelizáciu materiálnych potrieb podľa západných vzorov a noriem; a „vyššie“ alebo postmaterialistické problémy, ako sú environmentálne otázky, ostávali skôr marginálnymi.

Na Slovensku aktívne pôsobila do r. 2014 Strana zelených – SZ (medzi rokmi 1991-2006 Strana zelených na Slovensku, SZS). V roku 1990 sa ako súčasť československej Strany zelených dostala do Slovenskej národnej rady. Od volieb do Európskeho parlamentu v roku 2014 je politicky neaktívna. Ideovo aj organizačne vychádzala zo Strany zelených, ktorá bola založená ako prvá „zelená“ strana v postkomunistických krajinách (vtedy fungujúca na území celého Česko-Slovenska). Väčšinu vtedajších členov tvorili aktivisti SZOPK. Strana bola formálne založená 9. decembra 1989, zaregistrovaná bola 3. februára 1990 a ustanovujúci snem sa konal 17. februára 1990 v Brne. Na sneme boli zriadené tri vetvy (česká, moravsko-sliezská a slovenská), neskôr bola vytvorená aj vetva pražská. Prvý zjazd slovenskej vetvy Strany zelených sa konal vo februári 1990 v Banskej Bystrici a prvým zvoleným predsedom bol Juraj Mesík. V roku 1990 slovenská vetva Strany zelených kandidovala samostatne a dosiahla 3,49 %, čo znamenalo zisk šiestich poslaneckých mandátov v Slovenskej národnej rade z celkového počtu 150. V roku 1990 získala strana celkovo v Česko-Slovensku 452 poslaneckých mandátov a 54 pozícií starostov v miestnych a mestských zastupiteľstvách. Vo voľbách roku 1992 SZS získala 2,14 % v Slovenskej národnej rade a 2,62 % vo Federálnom zhromaždení ČSFR. Pred voľbami 1994 vystúpilo zo SZS niekoľko osôb, vrátane poslankyne Z. Lazarovej, a za pomoci HZDS vytvorili stranu Slovenská zelená alternatíva (SZA). Aktivisti zo SZS vo voľbách 1. októbra 1994 na spoločnej kandidátke so stranou Spoločná voľba (SV) dostali do parlamentu 2 poslancov. Na 5. zjazde v roku 1992 bol za predsedu zvolený Jozef Pokorný. V roku 1994 sa SZS stala súčasťou prvej predvolebnej koalície politických strán. Ako súčasť ľavicovej koalície so Stranou demokratickej ľavice, SDSS a Agrárnym hnutím, sa so

ziskom 10,4 % voličov stala opozičnou parlamentnou stranou s 18 mandátmi. V regionálnych voľbách v roku 1994 získali zelení 206 poslaneckých mandátov a 11 mandátov starostu. Hoci SZS spolupracovala v rokoch 1994-98 s ľavicovou SV, nepovažovala sa za ľavicu. Vyhlasovala, že jej cieľom je zabezpečenie trvalo udržateľného života s prihliadnutím k sociálnym a ekologickým podmienkam Slovenska. Osou programu bol trvalo udržateľný rozvoj, dôraz na priamu demokraciu, samosprávu, úspory energie, sociálne ekologické trhové hospodárstvo, postupnú likvidáciu atómových elektrární, profesionalizáciu armády, šance pre ženy a zníženie nezamestnanosti. Vo voľbách po roku 2000 sa už do NR SR nedostali a nezaznamenali ani volebný výsledok presahujúci 1%.

V súčasnosti je najviac „zeleného programu“ artikulovaného v programoch strán Progressívne Slovensko, Sloboda a Solidarita, a aspoň *pro forma* je prítomný prakticky v každom volebnom programe. Napriek tomu, že spomíname SaS, minister hospodárstva, jej predseda R. Sulík je v súčasnosti kritizovaný za bagatelizovanie environmentálnej krízy – najvýraznejšie azda práve zo základne konkurenčných liberálov z PS. Opierajú sa predovšetkým o najnovšie správy panelu IPCC, ktorých alarmujúce výsledky volajú po okamžitých a ráznych krokoch k uhlíkovej neutralite.

Za dôležité ale taktiež považujeme neskĺznutí pri debatách o globálnej environmentálnej kríze jednak k rôznym pseudozeleným programom – kedy často ide najmä o biznis a príspevok k zníženiu dopadov na životné prostredie je zanedbateľný, žiadny, alebo naopak, v konečnom dôsledku kontraproduktívny – trebárs keď náklady na rôzne programy solárnych panelov a pod. vyžadujú vstupy, ktorých emisná stopa je napokon horšia ako by bola pri výrobe energií zastaranými metódami. Podobne kontroverzné to môže byť tiež pri elektromobiloch, recyklácií, tzv. udržateľných potravinách atď. V tejto súvislosti, kedy sa klamnými postupmi obhajuje vlastná morálna integrita, akási deklarovaná snaha vytvárať obraz seba samého ako environmentálne uvedomelého a zodpovedného, a to opäť najmä z pozícií korporácií, možno hovoriť o tzv. *greenwashingu*. Kupovanie tzv. klimatických kompenzácií, t.j. určitý poplatok navyše napr. pri letaní, ako kompenzácia emisnej stopy, skôr pripomína stredoveké odpustky – ulavia viac svedomiu ako skutočne pomôžu. Dôležité je tiež neskĺznutí k nejakej forme ekoapokalyptizmu – vykričané tvrdenia, že koniec je nezvratný a veľmi blízko sú staré ako ľudstvo samo. Podstatné je zachovať triezvy a racionálny prístup, čím sa, samozrejme, nesnažíme tvrdiť, že treba k environmentálnej kríze pristupovať leťargicky. Ekoapokalyptizmus by však z povahy svojej osudovosti a nezvratnosti, mohol navádzať k nečinnej odovzdanosti.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA č. 2/0046/19: *Obraz „Iného“ v slovenskej politike po roku 1989*. Grant bol pridelený Vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Slovenskou akadémiou vied

LITERATÚRA

- [1] DUBNIČKA, I. (ed.): *„Ekofilozofia včera, dnes a zajtra“*. Nitra: FF UKF, 2009, 256 s. ISBN 978-80-8094-642-5
- [2] DUBNIČKA, I.: *Kultúra a environmentálna kríza*, FF UKF v Nitre, 2007a, 486 s., ISBN 80-8094-034-7
- [3] DUBNIČKA, I.: *Mravy, šelmy a vegetariáni*, FF UKF v Nitre, 2007b, 316 s., ISBN 978-80-8094-228-1
- [4] HENČOVÁ, K. a kol: *Kapitoly z dejín environmentálneho myslenia*. - 1. vyd. - Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2017. - res. - 112 s. ; 21 cm. - (Edícia monografií ; Humanitovedné štúdie). - ISBN: 978-80-558-1243-4.
- [5] KOHÁK, E.: *Zelená svatozář: kapitoly z ekologickej etiky* - Praha: Sociologické nakladateľství (SLON), 2011. 204 s., ISBN 978-80-85850-86-4.
- [6] KRNO, S.: *Politické strany v Európe* IN Tóth, P. – Horváth, P. – Brhlíková, R. – Krno, S. – Dřizová, E. *Úvod do politických vied*. Bratislava: SMARAGD, 2008, str. 166, ISBN 978-80-89063-20-8
- [7] KUČÍREK, J.: *Antropocentrická dimenzia hlbínnej ekológie*. IN: *Hlbinná ekológia*, Bratislava, NOC, 1994
- [8] ŠTAHEL, R. – SUŠA, O.: *Environmentálna devastácia a sociálna destrukcia*. Praha: Filosofia, 2016. 258 s., ISBN 978-80-7007-452-7

Mgr. Henrich Fačkovec
doktorand

Katedra politológie a euroázijských štúdií
FF UKF v Nitre

○

OBRAZ ČÍNY V 21. STOROČÍ: PREJAVUJE SA V SÚČASNOSTI ORIENTALIZMUS V EURÓPSKOM PROSTREDÍ?

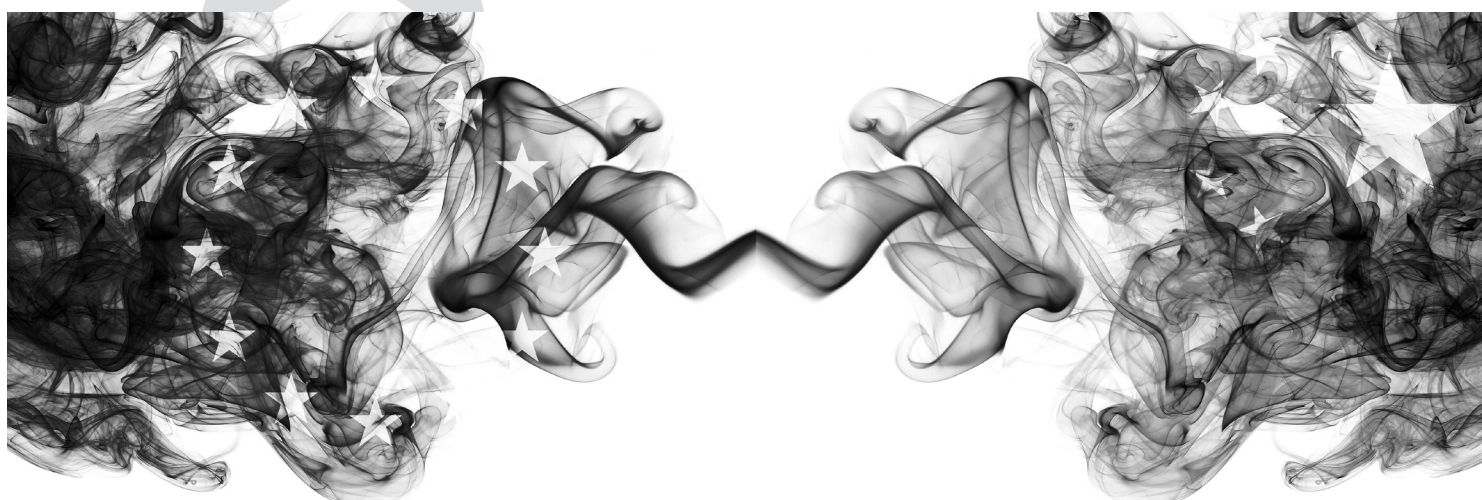
PhDr. Beáta Izsófová

Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF v Nitre

Izsófová, B.: The Image of China in the 21st Century – Is Orientalism Currently Manifested in European Environment?

CIVITAS, 2022, Vol. 28, No. 62, p. 9

The idea of Orientalism is based on the dichotomy of the Orient and the Occident, ergo, the East and the West; however, it is not a pair of equal partners: negative attributes are mostly attributed to the East (although we can come across a rather “fantasised” idea, too), while the West is built on the picture of superiority and strength. The Occident is associated with knowledge and learning, while the Orient is usually a centre of ignorance and naivety. E.W. Said’s publication *Orientalism* (1978) laid the groundwork for the use of the term Orientalism to denote an exalted attitude of the Western world towards the Middle East, Asia, and North Africa. It was the result of European thinking, which led to the spread of Orientalist discourse in European consciousness – the concept of the Orient is not based on the testimonies of people living or coming from the region; the illusion of the Orient and its members was born from the imagination and receptivity of “the others”, i.e. the West. After all, Europeans derived their legitimacy for dominance from the belief that European civilisation has its roots in the Greco-Roman ancient world, thus only they were able to initiate modernity. However, people tend to accept Orientalist discourse and stereotypes, and thereby dehumanise these nations and cultures. Continued ideologisation of China has resulted in a lack of knowledge on the part of the West. As a consequence of the division of the world into cultures, religions, races and the like, hostility can arise; there may be a tendency to emphasise differences as well as to group people, thus preventing cultural exchange, causing cultural isolation, and disrupting the multicultural society, which can eventually lead to conflicts between cultures, stemming from mutual misunderstandings, demagoguery, illusions or prejudices. In this study we will look at the image of the People’s Republic of China in the European environment in the 21st century. The purpose of this study is to point out the presence of the concept of Orientalism even today on the example of the relationship between China and the European Union. Therefore, our aim is to describe the brief development of the partnership between China and the European Union, and subsequently to focus on identifying prejudices against China.

Zdroj: <https://depositphotos.com>

» Začiatkom 21. storočia sa ČLR ocitla na zozname najrýchlejšie sa rozvíjajúcich štátov na svete a stala sa i najväčším exportérom – vďaka za to najmä hospodárskym reformám a ekonomickým zmenám z konca 70. a začiatku 80.

rokov. S cieľom integrácie do svetového hospodárskeho systému a vyzdvihnutia sa zo stagnácie KĽČ v tom čase odštartovala politiku otvorených dverí. Ku kľúčovým oblastiam modernizácie patrili nasledujúce oblasti: poľnohospodárstvo,

priemysel, veda a technika, armáda. Stratégia pomalých a dôsledných opatrení umožnila postupnú liberalizáciu a následné pretransformovanie hospodárstva na čiastočne otvorený systém so zahraničnými investíciami. V roku 2001 sa

ČLR stala členom WTO a v oblasti budovania ekonomických reforiem vychádzala z európskych štátov, pričom začala spolupracovať s EÚ vo sfére transformácie na trhovú ekonomiku: „EÚ sa stala najvýznamnejším partnerom a poradcom Číny, pretože poskytuje akýsi návod, ako správne nastaviť pravidlá trhu a ako sa integrovať do medzinárodných štruktúr“ (Krno, Juza, Práznovská, 2021, s. 83). Modernizácia v štáte pokračuje, vďaka čomu dobieha konkurentov na svetovom trhu. Hospodárske reformy priniesli značný ekonomický a hospodársky rast, preto v konečnom dôsledku treba konštatovať, že zahraničná politika štátu vychádza primárne z jeho ekonomických záujmov. Napriek skutočnostiam, že štát riadi ÚV KSC a dochádza k porušovaniu ľudských práv, problematika čoho sa posúva do úzadia, neustále zaznamenávame rozvoj ekonomických a obchodných vzťahov uplatňovaním *soft power*, ako aj *hard power*, ktorú aplikuje hlavne v súvislosti s Taiwanom (Krno, Juza, Práznovská, 2021).

Spoluprácu medzi ČLR a EÚ možno označiť za vzťah medzi dvomi kardinálne odlišnými entitami. EÚ zaraďujeme k najúspešnejším integračným projektom, ktorý zoskupuje 27 členských štátov spolupracujúcich medzi sebou v medziach inštitucionálneho usporiadania EÚ, no rozvíja vzťahy aj s inými organizáciami či tretími krajinami, medzi ktoré sa zaraďuje aj ČLR. Vznikla na základe vzájomnej solidarity a tolerancie, pričom vskutku ide o demokratické štáty vychádzajúce z princípov liberálnej demokracie. Napriek tomu však čelí kritike v rezultáte nárastu demokratického deficitu, ktorý je vnímaný primárne v rámci inštitucionalizácie supranacionálnej organizácie. Naproti tomu je ČLR monopolne vedená KSC, avšak uplatňuje otvorenú ekonomiku a trhové hospodárstvo so zahraničnou politikou orientovanou na spoluprácu s inými štátmi. Myšlienky socializmu dopĺňa o idey trhu (t. j. základu kapitalizmu), čo vytvorilo podklad pre fungovanie jej politického systému, otvorenie sa okolitým štátom a istú mieru ekonomickej liberalizácie. Východiskom však ostáva, že KSC realizuje absolútnu moc nad domácou a zahraničnou politikou. Spomínané nedostatočné rešpektovanie ľudských práv s odmietavým postojom k liberalizačným a demokratickým opatreniam v tejto oblasti tiež ovplyvňuje jej zahraničnú politiku. Obaja aktéri sa usilujú o posilnenie svojho postavenia vo svetovej politike. Každý z nich má odlišné zahranično-politické prostriedky, metódy, možnosti a spôsoby na dosiahnutie tohto cieľa. Fundamentálnym rozdielom však sú ich politické systémy. Bez ohľadu na to ale obaja prehľbujú vzájomné vzťahy (Krno, Juza, Práznovská, 2021).

VÝVOJ PARTNERSKÝCH VZŤAHOV MEDZI ČLR A EÚ

Diplomatické a politické vzťahy medzi ČLR a ES sa začali rozvíjať v roku 1975, ale prejavy vplyvu západnej európskej kultúry v Číne vidno už

v 19. storočí, preto tradície ich vzťahov majú ďalekosiahlejší historický dosah. Od roku 1949 sa ČLR zamerala hlavne na vzťahy so ZSSR a jeho satelitmi, ako aj s USA či Japonskom. Určitá podoba spolupráce s ES existovala už v roku 1964 – Francúzsko diplomaticky uznalo ČLR (zakladajúci členovia EÚ v dobe jej vzniku odmietali uznať kontinentálnu ČLR). V roku 1971 sa ČLR stala členom OSN a následne došlo k oživeniu čínsko-európskych vzťahov (Čáky, 2011). Markantným pre vývoj vzťahov bol rok 1975, vynímajúci sa narušením vzťahov medzi ČLR a ZSSR, v dôsledku čoho ČLR hľadala nového alternatívneho partnera. Táto nová situácia predstavila príležitosť modernizácie a inovácií inšpirovaných západnou Európou, pričom modernizácia politického systému a zvýhodnenie obchodných podmienok znamenali začiatok kooperácie s ES v podobe bilaterálnych dialógov (Li, 2009).

Stret politickej moci s demonštrantmi na Tien-an-menskom námestí v roku 1989 spôsobil, že sa museli prehodnotiť vzťahy v rámci spolupráce medzi EÚ a ČLR. V rezultáte toho v roku 1995 bol vypracovaný dokument *Dlhodobá politika vzťahov medzi Čínou a Európou (A Long Term Policy for China-Europe Relations)* s cieľom vytvoriť strategický vzťah medzi oboma aktérmi v dlhodobom časovom horizonte so zameraním na tri kľúčové oblasti: rozvoj ľudských zdrojov, ekonomicke a sociálne reformy, spolupráca v rámci súkromného sektora (*A Long Term Policy for China-Europe Relations*, 1995).

Vstupom do WTO v roku 2001 ČLR posilnila svoju pozíciu na scéne medzinárodných vzťahov a stala sa globálnym hráčom, z čoho vyplynula i potreba rozvíjania vzájomnej spolupráce medzi ČLR a členskými štátmi EÚ primárne v oblasti ekonomických a obchodných väzieb. V tomto duchu sa podpisoval dokument *Európa a Ázia: Strategický rámec pre rozšírené partnerstvo (Europe and Asia: Strategic Framework for Enhanced Partnership)*, ktorého hlavným cieľom bolo „posilnenie politickej a hospodárskej prítomnosti EÚ v regióne“ (*Europe and Asia: Strategic Framework for Enhanced Partnership*, 2001, s. 3). V roku 2006 sa stratégia *Global Europe* zamerala na voľný obchod so svetovými ekonomikami, pravdaže, vrátane ČLR. Atypická štátna politika ČLR spôsobovala, že niekedy sa vytvárali nevýhodné podmienky pre zahraničných investorov, no zároveň mala ČLR záujem zvýšiť svoje pôsobenie v členských štátoch EÚ. Preto EÚ požadovala férové obchodné podmienky, ktoré sa týkali odstránenia netarifných bariér v obchode a investíciách, neférového prístupu k štátnym dotáciám alebo financovaniu, ako aj ochrany vlastníckych práv čínskych obchodníkov (*Global Europe*, 2006). V dôsledku ekonomickej krízy v roku 2008 došlo k intenzívnejšej prepojenosti medzi EÚ a ČLR vďaka importu a ekonomickej závislosti. Investičné väzby nadviazala primárne so štátmi v stredomorskom prostredí, od ktorých odkúpila dlhy (Portugalsko, Španielsko, Grécko),

ale tiež so štátmi strednej a východnej Európy (Krno, Juza, Práznovská, 2021).

V roku 2013 Európsky parlament upriamoval pozornosť na investičnú dohodu medzi EÚ a ČLR ohľadom posilňovania hospodárskych vzťahov cestou pravidelného dialógu na vysokej úrovni. Okrem toho zdôrazňoval potrebu väčšej liberalizácie čínskeho obchodu a otvorenie trhu s cieľom zaistenia lepšej rovnosti podmienok a urýchlenia odstránenia umelých prekážok. Vyzdvihoval aj problém colných a necolných prekážok, ktoré predstavujú istú podobu diskriminácie voči zahraničným hospodárskym subjektom (*Návrh uznesenia o rokovaniach o dvojstrannej investičnej dohode medzi EÚ a Čínou*, 2013). O mesiac neskôr sa konal 16. európsko-čínsky samit, na ktorom sa prijal *Strategický program spolupráce EÚ – Číny do roku 2020 (EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation)*. Zaoberal sa predominantne otázkami mieru a bezpečnosti, trvalo udržateľného rozvoja, prosperity aj výmeny medzi ľuďmi, ktorá prispieva k hospodárskemu rozvoju (*EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation*, 2013). Výsledkom ďalšieho samitu v roku 2015 bola dohoda o posilnenej spolupráci vo sfére riešenia environmentálnych záležitostí. Tematicky sa samit dotýkal aj spolupráce v oblasti energetiky či obrany a bezpečnosti. V nasledujúcom roku sa vtedajšia vysoká predstaviteľka Únie pre zahraničné vzťahy a bezpečnostnú politiku F. Mogheriniová stretla so zástupcami ČLR ohľadom dokumentu *Prvky novej stratégie EÚ pre Čínu (Elements for a New EU Strategy on China)*, ktorý sa týkal vytvárania pracovných miest a podpory otvorenia čínskeho trhu pre európskych podnikateľov (*Elements for a New EU Strategy on China*, 2016).

Diskusie na ďalších samitoch sa orientovali na rôzne oblasti: pokrokový vývoj politických a ekonomických vzťahov v súlade so zásadami vzájomného rešpektovania sa, dôvery i prospechu na princípe rovnosti (19. európsko-čínsky samit v 2017); ďalší rozvoj strategického partnerstva a otázky dodržiavania ľudských práv v ČLR (20. európsko-čínsky samit v 2018); podpora multilaterizmu a obchodu s otvorenými hospodárskymi vzťahmi, nediskriminácia a spravodlivá hospodárska súťaž, spolupráca v oblasti ľudských práv (21. európsko-čínsky samit v 2019); potreba rokovania o investičnej dohode medzi EÚ a ČLR, ktorá by zabezpečila rovnaké podmienky v prístupe na trh, dezinformácie, kybernetická bezpečnosť a s tým súvisiaci rozvoj nových digitálnych technológií v súlade s dodržiavaním základných práv a ochrany osobných údajov, pandémie COVID-19 (22. európsko-čínsky samit v 2020); vojenská agresia Ruska proti Ukrajine, klimatická zmena, biodiverzita a zdravie (23. európsko-čínsky samit v 2022). Navyše v roku 2021 Európsky parlament predstavil novú stratégiu medzi EÚ a ČLR – v rezolúcii načrtoval šesť pilierov novej stratégie spolupráce: spolupráca pri riešení globálnych výziev, angažovanosť v oblasti

medzinárodných noriem a ľudských práv, identifikácia hrozieb a zraniteľných miest, budovanie partnerstiev s podobne zmyslajúcimi partnermi, podpora strategickej autonómie, ochrana európskych záujmov a hodnôt (*Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o novej stratégii EÚ – Čína*, 2021).

Z popísaných kľúčových udalostí je evidentné, že čínsko-európske vzťahy prechádzali komplexným vývojom, pričom otázky obchodnej a inej spolupráce ostávajú stále aktuálne. Bilaterálna kooperácia napreduje nielen v ekonomickej a obchodnej oblasti, ale aj politickej. Okrem toho sa začala riešiť aj otázka základných ľudských práv, čo možno pokladať za úspech vzhľadom na skutočnosť, že problematika ľudských práv bola často kameňom úrazu v rámci formovania bilaterálnej aj multilaterálnej spolupráce ČLR s inými štátmi. Hoci je potrebné podotknúť, že od roku 2020 v tomto smere opäť nastal regres.

PREDSUDKY VOČI ČLR V EURÓPSKOM PROSTREDÍ

Začiatkom roka 2020 prepukol koronavírus v meste Wu-chan – čínske úrady pôvodne utajili informácie o situácii, v dôsledku čoho vyústil do národnej epidémie, no ani ostatné vlády nereagovali adekvátne, preto napokon COVID-19 prerástol do globálnej pandémie. Čínska zahraničná politika sa stala ofenzívnejšou (tzv. diplomacia vlčieho bojovníka), čo sa prejavilo na pohraničnom konflikte s Indiou, zvýšených snahách v otázkach návratu Taiwanu alebo zostrení čínsko-amerických vzťahov v Juhočínskom mori. Popritom KSC zrušila dohodu „jednej krajiny, dvoch systémov“ týkajúcej sa Hongkongu (v rezultáte toho by Hongkong mal byť spravovaný s „vysokým stupňom autonómie“), ako aj program internovania a „prevýchovy“ moslimského obyvateľstva v Sin-tian-gu, čím sa otázka ľudských práv stala problémom globálneho záujmu. Dekády úspešných reforiem a otvárania sa vonkajšiemu svetu sa stali dostatočným dôvodom pre pestovanie hrdosti v Číňanoch, čo však niekedy prerástlo do radikálnejšej podoby. V tomto kontexte sa ofenzívny obrát v čínskej zahraničnej politike ako aj politike ľudských práv môže vnímať ako zlostná reakcia na zahraničnú kritiku súvisiacu s covidom. Súčasne sme zaznamenali nárast predsudkov a diskriminácie čínskeho alebo ázijského obyvateľstva spojenej s koronavírusom (vtedajší americký prezident D. Trump sa opakovane zmieňoval o covide ako o „čínskom víruse“). Napríklad, v prvej polovici roka 2020 v USA došlo k viac ako 2 000 protiázijským nenávisťným incidentom, ale zvýšili sa nenávisťné incidenty proti čínskemu alebo ázijskému obyvateľstvu aj v Spojenom kráľovstve a ďalších západných krajinách (Gries, Turcsányi, 2021).

V súvislosti s meniacou sa situáciou, P. Gries a R. Turcsányi uskutočnili prieskum zameraný na európsku perspektívu ČLR a jej

obyvateľov, resp. na „možné ‚prelievanie‘ negatívnych postojov k politike čínskej vlády na čínskych študentov, turistov a miestne čínske komunity v Európe v roku 2020“ (Gries, Turcsányi, 2021, s. 3). Respondenti boli dospelí Európania vo veku 18-70 rokov z 13 štátov: Česko, Francúzsko, Lotyšsko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Rusko, Slovensko, Spojené kráľovstvo, Srbsko, Španielsko, Švédsko a Taliansko. Na základe výsledkov prieskumu, v roku 2020 sa Európania pozerali na Číňanov ako na vysoko kompetentných. Názory sa však rozchádzali v ohľade, či ich majú percipovať vrúcnejšie alebo chladnejšie, čo nasvedčuje o tom, že pri vnímaní Číňanov môžu váhať medzi obdivom alebo závišťou. Konkrétnejšie Srbi zaujímali najvrúcnejšie stanovisko voči čínskemu ľudu, pričom za nimi nasledovali Rusi a Poliaci. Naopak Francúzi, Česi, Švédi a Briti vyjadrovali najchladnejšie tendencie. Európania v priemere považovali ČLR ako krajinu za veľmi mocnú: všetkých 13 štátov sa názorovo zhodovalo v tom, že ČLR je ekonomicky a vojensky silná krajina. Pokiaľ ide o hodnotenie čínskych zahraničnopolitických zámerov (negatívne až pozitívne), výsledky prieskumu poukazujú na názorovú diferenciáciu: Srbsko a Rusko sa vyjadrovali pozitívne k zahraničnej politike ČLR, Lotyšsko zaujímali neutrálne stanovisko a zvyšných desať štátov vnímalo zahraničnú politiku ČLR negatívne, pričom švédski respondenti boli najpodozrivejší voči čínskym zámerom. Badateľná je aj korelácia medzi percepciou čínskeho ľudu a čínskej vlády. Štáty sa názorovo zhodovali v pohľade, že čínsky ľud aj čínska vláda reprezentujú vyššiu mieru kompetencie/moci ako vrúcni/zámery. Štáty ako Srbsko alebo Rusko s najpozitívnejšou percepciou čínskej zahraničnej politiky vnímali aj čínsky ľud najpriaznivejšie. Obdobné tendencie sú viditeľné aj v prípade Švédska, Francúzska, Spojeného kráľovstva a Česka, ktoré najnegatívnejší postoj vyjadrovali nielen k čínskej zahraničnej politike, ale aj k čínskemu ľudu. Ďalšie výsledky naznačujú, že ruskí respondenti percipovali ČLR ako krajinu najpozitívnejšie a „čínskych disidentov“ najnegatívnejšie. Pokiaľ ide o západoeurópske štáty, miestni Číňania boli hodnotení pozitívnejšie ako podskupiny „Čína“ ako krajina a „čínski politici“ (čo bola aj najnegatívnejšie hodnotená podskupina vo väčšine európskych štátov) (Gries, Turcsányi, 2021).

Za zaujímavé považujeme výsledky, aký majú negatívne postoje k čínskej politike vplyv na vytváranie predsudkov zo strany Európanov voči miestnym Číňanom a prípade v akej skupine Európanov v závislosti od ich politickej orientácie sa prejavujú najvýraznejšie takéto tendencie. Pokiaľ ide o vplyv postojov k čínskej zahraničnej politike a politike ľudských práv na vnímanie miestnych čínskych študentov, turistov a komunit, podľa štatistických údajov binárna premenná lavica vs. pravica zmierňuje tento vplyv v Spojenom kráľovstve, Taliansku a Nemecku, ale nemá takýto účinok v Španielsku, Švédsku alebo Francúzsku. Pre lepšie pochopenie tohto vzťahu sa štúdia

bližšie zameriava na prípad Spojeného kráľovstva vzhľadom na skutočnosť, že v tomto štáte bola najväčšia interakcia, čo prispelo k jednoduchšej interpretácii. Výsledky vypovedajú o tom, že negatívne tendencie voči čínskej politike sa prelievajú aj do negatívnych postojov k miestnym čínskym študentom, turistom alebo komunitám, keďže v percepcii respondentov dochádza k spojeniu s čínskymi politikmi a ČLR ako krajinou. V prípade ústupu negatívnych postojov k čínskej vláde dochádza k obratu nálad voči miestnym Číňanom na pozitívne, prípadne pozitívnejšie. Tieto tendencie majú výraznejšie prejavy v rámci politickej pravice. Naopak ľavičiarci sa snažia zabrániť tomu, aby negativita voči čínskej zahraničnej politike a politike ľudských práv ochladila ich postoje k miestnym Číňanom. Pokiaľ ide o štáty strednej a východnej Európy, negatívne názory na čínsku politiku v Česku nevyvolávali predsudky týkajúce sa postojov progresivistických voličov (ktorí v prezidentských voľbách v roku 2018 volili J. Drahoša) voči miestnym Číňanom. Medzi konzervatívnejšími voličmi (ktorí v prezidentských voľbách v roku 2018 volili M. Zemana) sa však prelievala nechuť k čínskej zahraničnej politike a politike ľudských práv, takže dochádzalo aj k ochladeniu nálad k miestnym Číňanom. Z toho teda vyplýva, že práve progresívni Česi vnímajú najnegatívnejšie čínsku politiku, ale zároveň sú najviac motivovaní minimalizovať prelievanie, ktoré by malo dopad na ich pohľad na miestnych Číňanov. Slovenskí progresívni voliči (ktorí v prezidentských voľbách v roku 2019 volili Z. Čaputovú) sa vyjadrovali podstatne negatívnejšie k čínskej zahraničnej a ľudsko-právnej politike ako konzervatívnejší voliči (ktorí v prezidentských voľbách v roku 2019 volili M. Šefčoviča), no na druhej strane tieto dve skupiny neprejavovali rozdielne pocity voči miestnym Číňanom. To znamená, že progresívni Slováci boli pravdepodobne viac motivovaní vyhnúť sa prelievaniu negatívnych postojov k politike čínskej vlády na predsudky voči miestnym Číňanom. Okrem toho, negatívne názory na čínsku politiku ochladili náklady spájané s Číňanmi (ako ľuďmi) v prípade oboch skupín slovenských voličov, ale výraznejšie u konzervatívnych voličov. Podľa štatistických výsledkov, progresívnejší voliči v Maďarsku (ktorí vyjadrili nespokojnosť s (autoritárskou) vládou V. Orbána) zaujímali podstatne negatívnejšie stanovisko k čínskej zahraničnej politike a politike ľudských práv ako konzervatívni voliči (ktorí vyjadrili spokojnosť s (autoritárskou) vládou V. Orbána), pričom Maďari hlásiaci sa k progresivizmu mali chladnejšie pocity k miestnym Číňanom ako konzervatívci. Identicky ako v prípade Slovenska, negatívne názory k čínskej politike sa prelievali, dochádzalo k ochladzovaniu postojov k miestnym Číňanom v prípade oboch skupín, ale menej u skupiny progresívnych voličov (Gries, Turcsányi, 2021).

Na základe výsledkov týkajúcich sa Česka, Slovenska a Maďarska možno preto konštatovať, že progresívci v strednej a východnej Európe

majú tendencie zastávať obdobný postoj ako ľavičiarci v západnej Európe, a teda nesúhlasia s politikou čínskej vlády, ale zároveň sú viac motivovaní, aby táto averzia neovplyvnila ich názory na miestnych čínskych študentov, turistov a komunitu.

ZÁVER

ČLR vstúpila do 21. storočia vo veľkom štýle: zaradila sa na zoznam najrýchlejšie sa rozvíjajúcich štátov sveta, navyše sa stala aj najväčším exportérom. Pod tento úspech sa podpísali predovšetkým hospodárske reformy a ekonomické zmeny na konci 70. a na začiatku 80. rokov. V roku 2001 sa stala členom WTO a začala intenzívne spolupracovať s EÚ v oblasti transformácie na trhovú ekonomiku. Vzťahy medzi ČLR a EÚ prešli komplexným vývojom a otázky obchodnej aj inej spolupráce sú stále aktuálne. Bilaterálna spolupráca napreduje v ekonomickej, obchodnej i politickej oblasti. No od roku 2020 sa objavujú predsudky a negatívne postoje voči ČLR.

Začiatkom roka v čínskom meste Wu-chan prepukol koronavírus, ktorý napokon prerástol do globálnej pandémie. Okrem toho sa čínska zahraničná politika stala otvorene ofenzívnejšou (často označovaná ako tzv. diplomacia vlčieho bojovníka). V dôsledku toho došlo k nárastu predsudkov a diskriminácie čínskeho alebo ázijského obyvateľstva primárne spájanej s koronavírusom. Z prieskumu zameraného na európsku perspektívu ČLR a jej obyvateľov v roku 2020 vyplývajú nasledovné závery. Priemerné pocity voči čínskemu ľudu v skúmaných štátoch sa do značnej miery zhodovali s priemernými pocitmi voči ČLR ako krajine. Srbskí a ruskí respondenti sa vyjadrili najpozitívnejšie k Číňanom, pričom Švédsko, Spojené kráľovstvo, Česko a Francúzsko zaujali najchladnejšie postoje k čínskemu ľudu. Ide však o logický výsledok: negatívne tendencie voči ČLR ako krajine a čínskym politikom determinujú vzťah medzi negatívnou namierenou na politiku čínskej vlády (zahraničnej aj domácej) a predsudkami voči miestnym čínskym študentom, turistom a komunitám. Navyše progresivistickí Európania sú motivovaní vyhýbať sa prelievanu čoraz negatívnejších názorov na čínsku politiku do predsudkov voči miestnym Číňanom. Prieskum tiež ukázal, že prelievanie negatívnych tendencií bol intenzívnejší medzi pravičiarimi v západnej Európe a konzervatívami v strednej a východnej Európe.

Koncepcia orientalizmu vychádza síce zo starších diskurzov, no z tejto štúdie vyplýva, že jeho určitá forma presahuje i do súčasnosti. Číne sa podarilo do istej miery liberalizovať a otvoriť sa okolitému svetu, nadviazať bilaterálne aj multilaterálne vzťahy so Západom, ale predsudky voči Číňanom v roku 2020 boli čiastočne dôsledkom rétoriky spájanej s covidovou pandemiou a čiastočne výsledkom rastúceho strachu z ofenzívnej čínskej zahraničnej politiky a politiky ľudských práv.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA č. 2/0046/19: Obráz „Iného“ v slovenskej politike po roku 1989. Grant bol pridelený Vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Slovenskou akadémiou vied.

LITERATÚRA

- [1] COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. 1995. *A Long Term Policy for China-Europe Relations*. Brussels, Commission of the European Communities, 1995. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0bcb-c1c7-2c78-4bba-a027-f67035eeac4f/language-en/format-PDF/source-254335407>.
- [2] COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. 2001. *Europe and Asia: Strategic Framework for Enhanced Partnership*. Brussels, Commission of the European Communities, 2001. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/77f3c2a2-bd32-45e9-9440-da0a63d0cbbd/language-en/format-PDF/source-254335611>.
- [3] ČÁKY, M. 2011. *Čínske súvislosti. O politickom vývoji k modernizujúcej sa Číne*. Dunajská Streda: Reproffset, 2011. 295 s. ISBN 978-80-968443-5-4.
- [4] *EU-China 2020 Strategic Agenda for Co-operation*. 2013. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: https://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/eu-china_2020_strategic_agenda_en.pdf.
- [5] EUROPEAN COMMISSION. 2016. *Elements for a New EU Strategy on China*. Brussels, European Commission, 2016. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf.
- [6] EURÓPSKY PARLAMENT. 2013. *Návrh uznesenia o rokovaniach o dvojstrannej investičnej dohode medzi EÚ a Čínou*. Európsky parlament, 2013. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-7-2013-0436_SK.html.
- [7] EURÓPSKY PARLAMENT. 2021. *Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o novej stratégii EÚ – Čína*. Štrasburg: Európsky parlament, 2021. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0382_SK.html.
- [8] *Global Europe*. 2006. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/en/eu-free-trade/>.
- [9] GRIES, P. – TURCSÁNYI, R. 2021. Chinese Pride and European Prejudice: How Growing Resentment of China Cools Feelings towards Chinese in Europe. In *Asian Survey*, Vol. 61, No.

5. University of California Press, September/October 2021. s. 742-766. ISSN 0004-4687. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/353695679_Chinese_Pride_and_European_Prejudice_How_Growing_Resentment_of_China_Cools_Feelings_toward_Chinese_in_Europe.

[10] KRNO, S. – JUZA, P. – PRÁZNOVSKÁ, M. 2021. *Čína v súčasných medzinárodných vzťahoch*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2021. 202 s. ISBN 978-80-572-0114-4.

[11] LI, M. 2009. *Soft Power. China's Emerging Strategy in International Politics*. Plymouth: Lexington Books, 2009. 275 s. ISBN 978-0-7391-3379-8.

[12] SAID, E. W. 2003. *Orientalism*. London: Penguin Books Ltd., 2003. 396 s. ISBN 978-0-141-18742-6.

[13] 17. *Samit EÚ – Čína*. 2015. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/meetings/international-summit/2015/06/29/>.

[14] 18. *Samit EÚ – Čína*. 2016. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/meetings/international-summit/2016/07/12-13/>.

[15] 19. *Samit EÚ – Čína*. 2017. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/meetings/international-summit/2017/06/01-02/>.

[16] 20. *Samit EÚ – Čína*. 2018. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/meetings/international-summit/2018/07/16/>.

[17] 21. *Samit EÚ – Čína*. 2019. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/meetings/international-summit/2019/04/09/>.

[18] 22. *Samit EÚ – Čína*. 2020. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/meetings/international-summit/2020/06/22/>.

[19] 23. *Samit EÚ – Čína*. 2022. [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/meetings/international-summit/2022/04/01/>.

PhDr. Beáta Izsófová
doktorandka
Katedra politológie a euroázijských štúdií
FF UKF v Nitre

○

KRNO, S. 2021. Od devínskeho brala na Duklu. Cesta hrdinov SNP.

Bratislava : Karpaty-Infopress, 2021. 360 s. ISBN 978-80-89985-03-6.

Nie každý je odsúdený na pobyt v spotrebiteľskom stáde. Stačí iba pretrhnúť putá a odhodit bariéry konzumnej spoločnosti, postavíť sa na vlastné nohy, schutiť sa zasmiať nad šírenými hodnotovými stereotypmi, kráčať podľa svojej vôle a otvoriť trinásť komnatu. Za jej dverami sa skrýva veľa nepoznaného. Aktívny človek tá sozná radosť, akú nevedia vyvolať ani tí najšikovnejší majstri virtuálnej reality.

Šiestnásť sväzok edície **Hory diaľavy** zavedie čitateľa na 769 kilometrov dlhý súvislý turistický chodník, ktorý sa začína pri hrade Devín a končí v Duklianskom priesmyku. Cesta hrdinov Slovenského národného povstania

prechádza deväťnástimi pohoriami. Predstavuje chrbiticu Slovenska, prírodnú záhradu, dlhokrásky Stedín, očarujúce múzeum, originálnu galériu pod holým nebom a priestor na stretnutie so zaujímavými ľuďmi. Kríži pestrú krajinu s mnohými farbami, vôňami a obrazmi. Rieky, vrchy, doliny, jaskyne a dedinky sa stali krížovatkou slovenských, uhorských, československých aj európskych dejín.

ISBN 978-80-89985-03-6

Z devínskeho brala na Duklu

SVETOZÁR KRNO

SVETOZÁR KRNO

Z devínskeho brala na Duklu

Cesta hrdinov SNP

» Autor doposiaľ napísal a vydal 15 esejistických cestopisov z rozličných kútov sveta. V tom najnovšom sa vracia do vlasti. Čitateľovi predstavuje 770-kilometrov dlhý súvislý turistický chodník nazývaný *Cesta hrdinov Slovenského národného povstania*, ktorý sa začína pri hrade Devín, prechádza 19 pohoriami a končí sa v Duklianskom priesmyku. Ako píše autor, „celá trasa predstavuje symbolicky chrbiticu Slovenska. Privíta každého, kto sa zodpovedne pripravil. V porovnaní so zahraničnými výpravami nevyžaduje tolké zháňanie informácií o prírode a spoločnosti, veľkú organizáciu, finančnú investíciu a cestovateľskú kalváriu. Prechádza pestrou krajinou s mnohými farbami, vôňami a obrazmi. Rieky, vrchy, doliny, jaskyne a dedinky sa stali krížovatkou slovenských, uhorských, československých aj európskych dejín. Sú pretkané umeleckou literatúrou viac, ako si myslíme. Väčšina lokalít má pútavý životopis, určite zaujímavejší než naše rozmazané mediálne hviezdy. Pre toho, kto sa necíti hľtačom kilometrov, vie zastaviť, dívať sa, počúvať, pátrať, porovnávať a premýšľať, sa stane studnicou emotívnych zážitkov a pútavého poznávania,“ (s. 6).

Svetozár Krno absolvoval túto trasu bez prerušenia dvakrát. Prvé podujatie zorganizoval v početnej zostave so spolužiakmi ešte ako stredoškólak, do druhého sa pustil sám až po 44 rokoch. Jeho text pozostáva z viacerých rovin. O prvom podujatí písal už v staršom cestopise. „*Roky nás vyzývala. Mal som to šťastie, že na našej strednej škole*

sa usadil tvorivý nepokoj. Šachisti, elektrotechnici, priatelia hudby, fotografie a turistiky ako aj ďalší vo svojich krúžkoch chrlili nápady. I na schôdzach sme zivali menej ako ostatní a nebáli sa občas pri hlasovaní zdvihnúť ruku proti. Stalo sa akousi hanbou stáť bokom a nič nerobiť. Viacerí boli posadnutí neformálnym prirodzeným súťažením... Kolkokrát som sa rozhodol, že sa do hrebeňovky pustím za každú cenu a kolkoráz som sa nápadu vzdal!“¹ Text knihy však zachytáva nielen rozdielne perspektívy vzdialené dve generácie, ale i samotné zmeny prírody aj ľudského správania na hrebeňovke a v šarišských a podduklianských dedinkách, ktorými prechádza súvislý chodník.

Autor opisuje okolitú pestrú prírodu: ostré aj zaoblené vrcholy, sedlá, pramene, rieky, vodopády, lesy, poľany, moria tmavomodrých čučorie-dok, čiernych černíc a červených brusníc a malín, páľavy aj búrky, ticho a vetriská, zážitky na ceste, rozhovory s okoloidúcimi turistami i zvieratá. Prnáša množstvo postrehov, ktoré o tejto časti republiky zanechali literáti. Ponára sa do histórie, ktorá s chodníkom súvisí, a to nie iba do obdobia Slovenského národného povstania, ale aj do starších povstaní – ako Rákociho revolta, rebélie roľníkov na východnom Slovensku po morovej epidémii a vystúpenie štúrovských dobrovoľníkov. Podrobne rekonštruje legendárny pochod smrti na Prašivej, pokrytej mokrým snehom a hustou hmlou na začiatku novembra 1944. Cez zrak pútnika sa zamýšľa nad filozofiou slovenských dejín.

Text sa skladá z 800 000 znakov. Je to o čosi menej ako počet krokov, ktoré autor musel urobiť na celej trase. Vierohodnosť výpovede posilňuje 552 poznámok a odkazov pod čiarou, bohatý zoznam literatúry, menný register, fotografie a v neposlednom rade i faktografická príloha.

POZNÁMKY

¹ KRNO, S. *Dvetisíc kilometrov od Železných vrát po Devín 78 dní po karpatskom hrebeni* (druhé, prepracované a rozšírené vydanie). Bratislava: Karpaty-Infopress, 2018. s. 148.

Kniha vyšla s podporou grantu č. 20-154-04398 Fondu pre podporu umenia z programu 1.5.4 Vydávanie pôvodnej slovenskej umeleckej literatúry.

*Beáta Izsófová
absolventka doktorandského štúdia
na Katedre filozofie a politológie, FF UKF*

○

Zuzana Lampl: ZAČIATKY POLARIZÁCIE

Politická identita Maďarov na Slovensku v rokoch 1989 – 1990, jej zdroje a typy

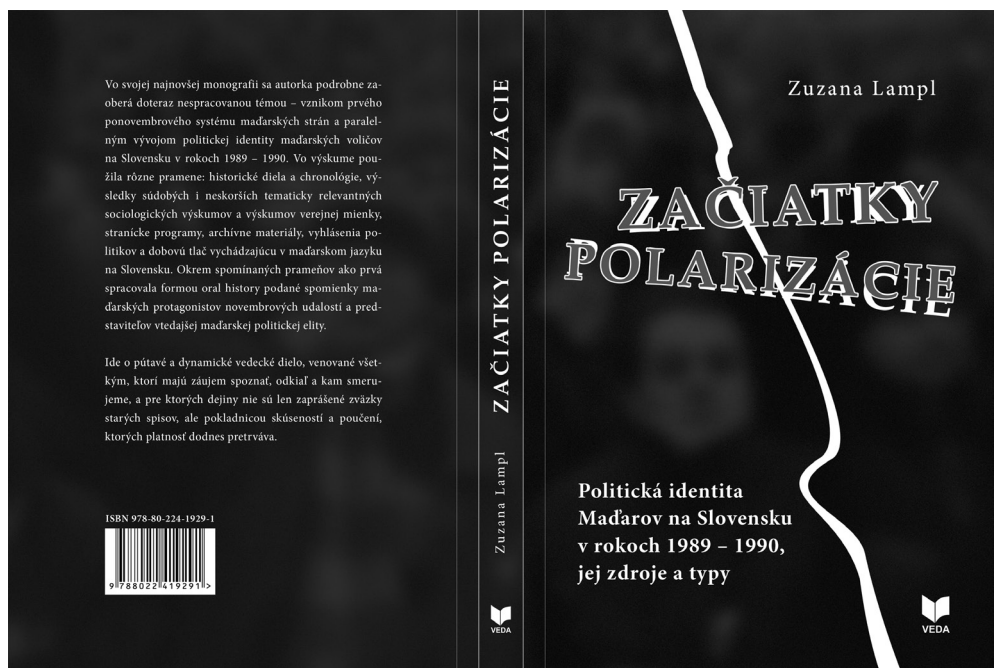
VEDA, vydavateľstvo SAV Bratislava, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Katedra politológie a euroázijských štúdií 2021, 207 strán

» Vo svojej najnovšej monografii sa autorka podrobne zaoberá doteraz nespracovanou témou – vznikom prvého ponovembrového systému maďarských strán a paralelným vývojom politickej identity maďarských voličov na Slovensku v rokoch 1989-1990. Vo výskume použila rôzne pramene: historické diela a chronológie, výsledky súdobých i neskorších tematicky relevantných sociologických výskumov a výskumov verejnej mienky, stranické programy, archívne materiály, vyhlásenia politikov a dobovú tlač vychádzajúcu v maďarskom jazyku na Slovensku. Okrem spomínaných prameňov ako prvá spracovala formou oral history podané spomienky maďarských protagonistov novembrových udalostí a predstaviteľov vtedajšej maďarskej politickej elity.

Ide o pútavé a dynamické vedecké dielo, venované všetkým, ktorí majú záujem spoznať, odkiaľ a kam smerujeme, a pre ktorých dejiny nie sú len zaprášené zväzky starých spisov, ale pokladnicou skúseností a poučení, ktorých platnosť dodnes pretrváva, ktorých boli svedkami zmeny systému, či už aktívnymi alebo pasívnymi, ale i ríslušníkom mladších generácií (práve kvôli nim sa niekedy krátko vracia aj k vysvetleniu udalostí a tém, ktoré sú známe úzko špecializovanej odbornej verejnosti známe).

Prínos diela spočíva v niekoľkých oblastiach:

1. Objavnosť a inovatívnosť: prvýkrát spracúva tému, ktorá bola pre slovenskú odbornú verejnosť doteraz len čiastočne známa, a vo svojom výskume objavila aj také fakty, ktoré doteraz vôbec neboli známe nielen pre slovenskú, ale ani pre maďarskú vedeckú obec.
2. Slovensko-maďarské prepojenie: vývoj politickej identity Maďarov na Slovensku autorka skúma nielen ako samostatný fenomén, ale

zároveň dokumentuje a detailne analyzuje aj jeho prepojenosť so súdobým celoštátnym a slovenským politickým dňaním.

3. Štýl textu: dielo je primárne určené vedeckej a odbornej verejnosti, ale je písané ľahko čitateľnou formou, pripomínajúcou napínavé pátranie po nedávných historicko-politických udalostiach a aktéroch.
4. Prepojenie so súčasnosťou: zistené súvislosti odhaľujú korene súčasného maďarského po-

litického dňania na Slovensku a súčasných štiepných línií medzi jednotlivými politickými stranami.

*Mgr. Radoslava Brhlíkova, PhD.
Katedra politológie a euroázijských štúdií
FF UKF v Nitre*

○

IZSÓFOVÁ, Beáta. 2022. Čína a India v kontexte orientalizmu.

Nitra: UKF, 2022. 257 s. ISBN 978-80-558-1927-3.

ČÍNA A INDIA V KONTEXTE ORIENTALIZMU
Beáta Izsófová

» Najstaršia známa *Kniha premien (Iť-ing)* zobrazuje svet v neustálom pohybe a kolobehu. Nie vždy si to na starom kontinente uvedomujeme a obe analyzované krajiny sú toho príkladom. Nedávno vyšla monografia od Beáty Izsófovej, ktorá porovnáva dve himalájske veľmoci – Čínu a Indiu. Téma, ktorú sa autorka rozhodla spracovať, je mimoriadne aktuálna nielen v súčasnosti, ale aj z hľadiska perspektívy. Úzko súvisí so zameraním katedry, na ktorej pôsobila ako doktorandka.

Autorka už v úvodnej kapitole presviedča čitateľa, že je vo zvolenej téme doma. Prenikla do podstaty pojmu orientalizmus a v tretej kapitole aj do pojmu neo-orientalizmus, a do diskusie o nich. „V ucelenom obraze sa v orientalistickom diskurze ukazuje sila Západu a slabosť Východu. Rozdelenie na slabých a silných je známe z po-

hľadu orientalizmu, ale aj pre tých, ktorí svet delia na celky. Orientalizmus nás tak stavia k otázke, či je možné deliť svet na všeobecné celky. Rozdeľovanie sveta na kultúry, náboženstvá či podľa farby pleti má svoje dôsledky. Dochádza k zrodu nepriateľstva a zdôrazňovaniu odlišností. Okrem toho nastáva i uzatváranie ľudí do skupín, čo vedie k stavaniu bariér, čím sa obmedzuje kontakt medzi spoločnosťami. Dôsledkom toho sa zamedzuje kultúrna výmena, dochádza ku kultúrnej izolácii a narúšaniu multikultúrnej spoločnosti, čo napokon môže vyústiť ku konfliktom medzi jednotlivými kultúrami, ktoré môžu prameniť z ich vzájomného nepochopenia, demagógie či dokonca ilúzií,“ (s. 19). paradigmu, ktorú možno nazvať ‚neo-orientalizmom‘.“ (s. 178-179).

Druhá, veľmi rozsiahla kapitola poukazuje

na hlavné vlny vývoja oboch štátov. „Obe veľmoci sa vyvíjali osobitne, preto, pravdaže, ich historické špecifikosti sú individuálne. Napriek tomu, ako sme mohli vidieť, v ich histórii zaznamenávame istý analogický dejinný vývoj, či už sú to početné snahy o vytvorenie zjednoteného štátneho útvaru na ich dnešnom území, cudzia nadvláda alebo určitá forma kolonizácie zo strany západných mocností. Práve kolonizačný aspekt v moderných dejinách v značnej miere determinoval ich politický charakter a orientalistickú perspektívu, preto si zaslúži bližšiu pozornosť.“ (s. 110). Neredukuje sa iba na historické fakty. Autorka sa ich usiluje aj komentovať a hodnotiť. Nevyhýba sa aj pretrvávajúcim sporom v spomínanej geografickej oblasti. Ako inde konštatuje: „Konflikt v Kašmíre je najstarším doposiaľ nevyriešeným konfliktom, na ktorom sa OSN podieľala.“¹

Rozsiahly text prináša impulz pre našu politickú vedu, rady pre diplomatov a osloví aj uvažujúcu časť publicistov. Oceňujem aj množstvo vhodne vybraných grafov, ktoré dokresľujú, čo mala autorka na mysli. Za hlavný prínos práce považujem najmä teoretickú časť, hlavne prvú kapitolu. Jej text považujem za mimoriadne prínosný, to aj preto, že autorov, ktorí sa touto problematikou zapodiejavajú, je v našom prostredí ako šafranu.

POZNÁMKY

¹ IZSÓFOVÁ, B. *Pestrá tvár Indie na pozadí kašmírskeho konfliktu*. In *Civitas*, roč. 28, č. 1, 2020, s. 11.

Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc.
Katedra politológie a euroázijských štúdií
FF UKF v Nitre

Medziuniverzitné kolo ŠVOUČ

» Dňa 14. júna 2022 sa na Katedre politológie a euroázijských štúdií FF UKF v Nitre uskutočnilo medziuniverzitné kolo ŠVOUČ, čím sme prebrali štafetu v tradícii usporadúvania finálových kôl na univerzitách zo západného Slovenska. Zúčastnili sa najúspešnejší študenti zo školských kôl z FMV EU v Bratislave, PdF UK v Bratislave, FSV UCM v Trnave a samozrejme usporiadateľskej katedry. Po pútavých prezentáciách a podnetných diskusiách komisia v zložení Dr. h. c. prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc., Prof. PhDr. Jozef Lysý, CSc., Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc., PhDr. Lukáš Čibík, PhD. a Mgr. Jana Sivičková, PhD. rozhodla o nasledovnom poradí. Vzhľadom na vysokú úroveň konferencie boli udelené dve prvé miesta: *Postkoloniálna politika Talianskej republiky v severnej Afrike – potenciál a obmedzenia* Júlie Kromkovej z EU a *Formy zabezpečovania verejných statkov územnou samosprávou* Kristíny Juríkovej z UCM. Taktiež dve práce sa umiestnili aj na druhom mieste: *Osobnosti slovenskej politiky: od Ľudovíta Štúra po dnešok – Alexander Dubček* Márie Gračíkovej z UK a *Populizmus ako slepá škrvna politiky* Timoteja Smutného z rovnakej univerzity. Zvyšné tri tretie miesta obdržali Kamil Turčan z EU za *Nové prepravné možnosti v samospráve. Carsharing ako udržateľná forma prepravy*, Dominika Kocánová z UCM za *Význam primárnych komodít v zahraničnom obchode Brazílie v 21. storočí* a Samuel Oláha z domáceho pracoviska za *Hoaxy a dezinformácie*. Už teraz sa tešíme na budúcoročné kolá tohto perspektívneho podujatia.

Mgr. Henrich Fačkovec
Katedra politológie a euroázijských štúdií
FF UKF v Nitre

CIVITAS

Ročník 28, 2022, č.62 – 1/2022

Vydáva / Published by:

Katedra politológie a euroázijských štúdií, FF UKF,
B. Slančíkovej 1, 949 74 Nitra, SR

IČO: 00157716

Registračné č.: 1762/97 EV: 753/08

ISSN: 1335-2652

Šéfredaktor / Editor-in-Chief:

Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc. (FF UKF, Nitra)

Členovia redakčnej rady / Editorial Board:

prof. PhDr. Oskar Krejčí, CSc. (VŠMaVV, Praha, ČR)

prof. PhDr. Erich Mistrík, CSc. (PdF UK, Bratislava)

doc. PhDr. Tomáš Koziak, M. A., PhD. (UPJŠ, Košice)

doc. PhDr. Jozef Lysý, CSc. (PdF UK, Bratislava)

doc. PhDr. Hana Pravdová, PhD. (FMK UCM, Trnava)

PhDr. Radoslava Brhlíková, PhD. (FF UKF, Nitra)

PhDr. Peter Horváth, PhD. (FF UCM, Trnava)

PhDr. Zuzana Poláčková, CSc. (ÚPV SAV, Bratislava)

PaedDr. Ivan Rajtar (SPSP Nitra)

Sekretárka redakcie / Editorial Secretary:

Mgr. Eva Bernáthová E-mail: ebernathova@ff.ukf.sk

Grafická úprava / Graphic design:

Michal Ševella E-mail: msevella@gmail.com

Časopis je vydávaný dvakrát ročne / The magazine is published twice a year

Odborné a vedecké články sú recenzované /
Special and scientific rewrite are judge.

Fotky sú zverejnené so súhlasom autorov.

Názor prispievateľov nemusí byť zhodný
s názorom redakčnej rady.